Forord

Når man jobber med et større arbeid, er det ikke bare den som forsker og fører resultatene i pennen som står bak. I ryggen har man de som ringer en sen kveld for å høre hvordan det går. Som spør hvordan skrivingen har gått, og heier selv om man ikke har gjort noe den dagen. Det er disse menneskene som tar deg med på teater, og sørger for ordentlig avkobling. Disse menneskene som bidrar med faglige og språklige kommentarer, og som leser korrektur.

I dette arbeidet, har jeg hatt slike mennesker i ryggen. Jeg har så visst ikke vært alene i gjerningen.

Man kommer ikke langt uten en veileder, og professor Jan Ragnar Hagland har ikke bare bidratt til masterarbeidet mitt, det var også han som vekket interessen for norrønt språk og runer tidligere i studieforløpet.

Jeg vil takke alle jeg har hatt i ryggen:

- Anne-Gjertrud, Anniken, Britt Mari og Sunniva som har henvist til kommaregler, foreslått omformuleringer og gitt andre kommentarer som har dratt meg videre.
- Oddlaug som har dratt meg med ut og fått meg til å koble av.
- Charlotte – for å være min «elektroniske venn» og forlover, midt oppi sin egen oppgave.
- Ottar som har holdt ut med fagprat som kanskje ikke alltid er like spennende og som ville gifte seg oppi alt dette her!
- Mamma og pappa som leser selv om dere ”ikkje skjønnar så veldi mye…”!

Sist, men ikke minst, må jeg takke Magnus Olsen for hans tolkninger. Uten han hadde ikke denne oppgaven sett dagens lys, da jeg ikke hadde hatt noen innskrifter å analysere med tanke på kontekst, og hvordan kontekst kan påvirke en runeforskers tolkning av innskrifter.

Innholdsfortegnelse

Forord ..... **i**

1. Innledning **1**
1.1 Arbeidet 1
1.1.1 Arbeidets forløp 2
1.2 Tidligere forskning 2

2. Teoretisk forankring **5**
2.1 Kontekst 5
2.1.2 Kontekst innen runeforskning 6
2.2 «Ekstern» og «intern» metode 8
2.3 Feilristing – å tillegge runeristeren negative egenskaper 10

3. Metode **12**
3.1. Innsamling og behandling av data 12
3.1.1. Tekstanalyse 13
3.1.2. Utfordringer i arbeidet 14
3.2 Metode i runeforskingen 15

4. Funn **17**
4.1 Strømsbrynet 17
4.1.1 Lesning 18
4.1.2 Magnus Olsens tolkning 18
4.1.3 Bekrivelse og analyse 18
4.1.4 Hva skjer med kontekstbegrepet? 20
4.2 Eggjainnskriften 20
4.2.1 Lesning 22
4.2.2 Magnus Olsens tolkning 22
4.2.3 Beskrivelse og analyse 23
4.2.4 Hva skjer med kontekstbegrepet? 25
4.3 N492 26
4.3.1 Lesning 26
4.3.2 Magnus Olsens tolkning 27
4.3.3 Beskrivelse og analyse 27
4.3.4 Hva skjer med kontekstbegrepet? 27
4.4 Utvikling. Fra Strømsbrynet til N492. Fra implisitt til eksplisitt 28

5. Drøfting **30**
5.1 Situasjonsbeskrivelser 30
5.1.1 Strømsbrynet 30
5.1.2 Eggjainnskriften 31
5.1.3 N492 32
5.1.4 Hvordan tolke uten sitasjonsbeskrivelse 32
5.2 Ekstern litteratur 34
5.2.1 Strømsbrynet 34
5.2.2 Eggjainnskriften 35
5.2.3 Hvordan tolke uten å benytte ekstern litteratur 36
5.3 Allerede tolkede linjer 37
5.3.1 Hvordan tolke uten å se sammenheng mellom linjene 38
5.4 Drøfting oppsummert 38

6. Avslutning og konklusjon 40
6.1. Hvordan Magnus Olsen begrunner tolkningene sine 40
6.1.1. Strømsbrynet 40
6.1.2. Eggjainnskriften 40
6.1.3. N492 41
6.2. Kategorier 41
6.3. Hva skjer med kontekstbegrepet? 42
6.4. Konklusjon 43
Litteraturliste 44
Illustrasjonsliste 46
Sammendrag 47

1. Innledning

Magnus Olsen (1878–1963) var professor i gammelnorsk og islandsk språk og litteratur ved Universitetet i Oslo fra 1908-1948. Han arbeidet med runer, stedsnavn, norrøn mytologi og norrøn diktning. Han bidro med tolkninger av runeinnskrifter med de eldre og de yngre runer og redigerte blant annet flere bind av *Norges innskrifter med de yngre runer*.

Flere har kritisert Magnus Olsen for hans bruk av andre kilder enn gjenstanden innskriften er ristet på. Selv var han helt åpen og bevisst på at han brukte metoder som så utenfor selve innskriften. Blant Magnus Olsens sterkeste kritikere i hans samtid var Lis Jacobsen (1882-1961). Hun, med andre, har tilbakevist og kommet med alternativer til flere av hans tolkninger. Lis Jacobsen hevdet at Magnus Olsen dro metodologien vel langt i sitt arbeid med runeinnskrifter. Det var hun som første gang problematiserte bruken av kontekst i runeforskningen. Det var også hun som introduserte begrepene «den interne og den eksterne metode».

1.1 Arbeidet

Det som først fanget oppmerksomheten min da jeg begynte å studere runologi, var at det kan foreligge ulike tolkninger av den samme innskriften, som med Eggjainnskriften og N492. Videre interesserte det meg hvordan de ulike tolkningene ble til av det samme utgangspunktet –selve runeinnskriften. Det jeg fant ekstra interessant, var at forskerens utgangspunkt og forventninger kan påvirke tolkningen. ”Man kan på forhånd bestemme seg for hva en innskrift skal handle om og vektlegger alle momenter som bekrefter en slik førforståelse, samtidig som man prøver å bortforklare alt som skulle peke i en annen retning.”, skriver Terje Spurkland (2001: 66). Slik Terje Spurkland beskriver at man kan gå til arbeidet med tolkninger, har Magnus Olsen blitt kritisert for å gjøre. Magnus Olsens kritikere påstår at han gikk til arbeidet med en førforståelse og vektla momentene som bekreftet det han ønsket å finne. Da Magnus Olsens metodebruk allerede er kritisert av andre, ønsker ikke jeg å kritisere hans tolkninger som sådan. Jeg ønsker å se hvordan han bruker det som i dag blir kalt *kontekst* i sine arbeider.

En masteroppgave på lektorutdanningen er begrenset i omfang, og derfor vil arbeidet ikke fokusere på enkelte runer eller gjøre noe forsøk på nytolkninger av de tre valgte

innskriftene. Ved bruk av tekstanalyse er målet å se hvordan Magnus Olsen begrunnet valgene han gjorde i tolkningene av Strømsbrynet, Eggjainnskriften og N492. Gjennom analysen er målet å finne ut om, og eventuelt hvordan, bruk av kontekst påvirker tolkningene. Problemstilling for arbeidet er [a)]*Hvordan begrunner Magnus Olsen sine tolkninger av de tre runeinnskriftene Strømsbrynet, Eggjainnskriften og N492, og* [b)]*hva har begrepet kontekst å si for hans tolkninger?*

1.1.1 Arbeidets forløp

Slik jeg har valgt å sette sammen dette arbeidet, vil slutten av dette kapitlet bli brukt til å redegjøre for tidligere forskning. Før presentasjonen av funnene og drøftingen av disse, i kapittel 4 og 5, vil det i kapittel 2 bli presentert teori om begrepet kontekst, og gjort et forsøk på å definere kontekst innen runeforskning. Samtidig vil også Lis Jacobsens begreper «den interne» og «den eksterne» metode presenteres, til tross for at disse begrepene ikke er i bruk i dag. Begrepene er interessante og viktige, for deler av arbeidet, siden de ble skapt som et svar på Magnus Olsens tolkning av Eggjainnskriften, som er en av innskriftene som presenteres. Sist i kapittel 2 er det med et underkapittel om feilristing, selv om dette ikke er noe som preger funnene. Valget om å ha med et underkapittel om feilristing er gjort fordi feilristing er viktig i forbindelse med metode og kontekst innen runeforskningen. Underkapitlet om feilristing er også tatt med fordi Magnus Olsen i tolkningen av Strømsbrynet selv skriver at han valgte å forholde seg til det som var ristet, framfor å se runeristeren som forvirret. I kapittel 3 vil både metoden brukt i dette arbeidet, og metode innen runeforskningen redegjøres for. Arbeidet avrundes i kapittel 6 med en oppsummering og konklusjon av arbeidet.

1.2 Tidligere forskning

Allerede i 1931 brakte Lis Jacobsen tanken om kontekst eller sammenheng, på banen. Da hun i sitt tolkningsforsøk av Eggjainnskriften kritiserte Magnus Olsen for å se sammenhenger utenfor selve innskriften og å bruke disse sammenhengene bevisst. Det var også i denne anledning hun presenterte begrepene «den interne» og «den eksterne» metode (Jacobsen, 1931: 13f). Til tross for Lis Jacobsens bidrag til diskusjonen er det likevel gjort lite forskning på kontekst i forbindelse med tolkning av runeinnskrifter. De siste årene har likevel flere runeforskere bidratt til diskusjonen, blant andre Jan Ragnar Hagland (i trykk).

Det er altså forsket og skrevet lite om kontekst. Dette er i motsetning til metodologiske problemer innen runeforskningen, som det er det skrevet noe mer om, blant annet av Michael Barnes (2011). Det er også gjort forsøk på å definere hva runologi er, og om runologi kan karakteriseres som et eget fagområde.

Siden utgangspunktet og innfallsvinkelen til runeforskerne kan være så varierende, stiller Terje Spurkland (1987) og Michael Barnes (2011) seg kritisk til i hvorvidt runologi kan karakteriseres som et eget fagområde. Runeforskernes varierende utgangspunkt for tolkning kan være ulike interesser, forutsetninger og tilhørighet. (Barnes, 2011: 148). Runeforskernes forutsetninger kan være faglige ekspertiseområder, eller hva han jobber med på et gitt tidspunkt. At runeforskernes forutsetning kan ha betydning for tolkningsforsøkene blir det i kapittel 2.1.2. vist et godt eksempel på. Der presenteres Karin Fjellhammer Seims korrespondanse med James Knirk om runeinnskrift A318. I denne korrespondansen blir det tydelig i hvor stor grad forskjellen i tolkningsforsøkene deres grunnet i deres forutsetninger.

Michael Barnes peker også på at det ikke bare handler om hvordan et eventuelt fagområde som runologi skal defineres, men også at teori og metode knyttet til runeforskningen skaper utfordringer. I likhet med Carl Marstrander (1930), hevder Terje Spurkland at runologien bør omfatte lingvistikk, filologi, arkeologi og kulturhistorie (Spurkland, 1987: 56). Men hvordan skal alle som forsker på runer og runeinnskrifter ha oversikt og god kunnskap innen alle disse disiplinene (Barnes, 2011: 148)? Og hvordan skal man definere en egen metode for fagfeltet, om fagfeltet består av så mange ulike fagområder? Dette blir diskutert nærmere i kapittel 3.2, om metode i runeforskningen.

I dette arbeidet vil begrepet runeforskning bli benyttet framfor runologi. Dette er bevisst gjort for å ikke legge føringer i debatten om det finnes et eget fagfelt kalt runologi.

På det syvende internasjonale symposiet om runer og runeinnskrifter i 2010 var kontekst i runeforskingen hovedtema. Jan Ragnar Hagland stilte i et foredrag spørsmål om hva kontekst betyr i runeforskningen, og hvordan runeforskere skal benytte seg av denne. Begrepet kontekst er ullent, og det kan se ut til at man tar forståelsen av begrepet for gitt. ”[…], the concept of ’context’ seems to be taken for granted.” (Hagland, i trykk: 1). I sitt foredrag presenterte Jan Ragnar Hagland et konteksthierarki i arbeid med runeinnskrifter for å gjøre arbeidet med kontekstbegrepet mindre ullent.

I det neste kapitlet vil det bli gjort nærmere forsøke på å definere kontekstbegrepet innen runeforskningen og å definere kontekst fra et allmennvitenskapelig lys. Dette gjøres

fordi kontekst er aktuelt fra et allmennvitenskapelig ståsted, men også fordi det er interessant å se begrepet kontekst generelt i vitenskapen opp mot begrepet kontekst spesielt i fagfeltet.

2. Teoretisk forankring

Når man skal lese og tolke runeinnskrifter møter man på utfordringer. Informantene – runeristerne – er for lengst døde, og innskriftene er ofte skadet. På grunn av skadene kan det være vanskelig å avgjøre hvilken rune som egentlig er ristet inn. Det kan være vanskelig å se hvor lange eller korte kvistene er. Disse vanskene kan skape forvirring og uenighet angående lesningen av innskriftene. Hvordan skal man forholde seg til noe man mistenker å være feilristing? Skal man som runeforsker stole på at runeristeren kunne riste? Eller skal man tillegge risteren egenskaper som lat, uvøren eller dårlig på rettskriving?

Målet er altså å se hvordan Magnus Olsen kom fram til og begrunnet tolkningsforsøkene sine, samt hvordan kontekst kan påvirke tolkningen av runeinnskrifter. Det er derfor naturlig først å skrive noe generelt om kontekst, før det blir skrevet om kontekst innen runeforskningen spesielt. For å få en forståelse for Magnus Olsens arbeid, finner jeg det av stor betydning å ta med en del om de to begrepene Lis Jacobsen presenterte i 1931 – «den interne» og «den eksterne» metode. Til tross for at disse altså ikke lenger er i bruk, anser jeg dem som en vesentlig del av arbeidet med å forstå, tolke og analysere Magnus Olsens tolkninger. De er viktige for å forstå hvordan han kom til sine tolkninger, gjennom hans metodevalg og metodebruk.

2.1 Kontekst

Et viktig stikkord i forbindelse med dette arbeidet er som nevnt kontekst. Da Magnus Olsen gjorde sine tolkninger av to av de tre valgte innskriftene, var det ikke uttalt noe om kontekst i forbindelse med runeforskning. Det var først i Lis Jacobsens tolkningsforsøk av Eggjainnskriften i 1931 at det ble satt ord på noe som lignet en diskusjon rundt kontekst og bruken av denne. Begrepet kontekst er i dag enda ikke definert spesielt innen fagområdet runeforskning, selv om noen runeforskere i årenes løp har bidratt til en diskusjon rundt emnet.

Kontekstbegrepet synes å være aktuelt på bred basis innen vår tids humanistiske forskning. Innad i fagområdet lingvistikk kom det eksempelvis senhøstes 2012 ut en vitenskapelig artikkelsamling med tittelen *What is a Context,* på det kjente nederlandske forlaget John Benjamins Publishing Co. Hos Wenche Vagle, Margareth Sandvik og Jan Svennevig (1993) blir kontekstbegrepets kjerne beskrevet som ”den fysiske, sosiale og

psykologiske verden som språkbrukerne beveger seg innenfor" (Vagle et al., 1993: 34). Når vi ytrer noe, er vi påvirket av omgivelsene våre, og ytringer blir påvirket av hvordan vi har det. Vi blir påvirket av den sammenhengen vi opptrer og ytrer oss i. Kontekst handler altså om sammenhenger, og man må inneha noe kunnskap for å forstå konteksten. Det er også slik kontekst blir definert hos Jan Svennevig: "Kontekst er den sammenheng eller de «omgivelser» en ytring inngår i." (Svennevig, 2001: 82). I sammenheng med runeforskning kan det være snakk om ulike typer kontekst, som den umiddelbare, den arkeologiske og den historiske. Dette vil bli vist i kapittel 2.1.2 nedenfor.

2.1.2 Kontekst innen runeforskning

Kontekst har innen runeforskningen ikke blitt definert konkret, men altså heller tatt for gitt. Det er noen forskere som de siste tiårene har satt ord på problemer knyttet til kontekst i arbeidet med runeinnskrifter, blant andre Helge Dyvik og Jan Ragnar Hagland

På det syvende internasjonale symposiet om runer og runeinnskrifter i 2010, var kontekst i runeforskningen tema. Jan Ragnar Hagland holdt altså et foredrag på dette symposiet, der han blant annet stilte spørsmål ved hva som menes med kontekst innen runeforskningen. Formålet var å finne noen punkter til en metodologisk diskusjon om den umiddelbare konteksten som alltid er der, og derfor må tas hensyn til (Hagland, i trykk: 1). Det er ulike nivåer av kontekst å ta hensyn til ved de ulike nivåene i prosessen med å tolke runeinnskrifter. Jan Ragnar Hagland hadde som mål å prøve å etablere et kontekstuelt hierarki som kan være til nytte under tolkningsarbeidet (Hagland, i trykk: 1ff).

Noe alle innskrifter har felles er den umiddelbare konteksten, som er objektet innskriften er ristet på. Ved å se på objektet kan man ofte finne objektets funksjon. Navnemerking, på en sekk eller lignende, er et godt eksempel på en funksjon et objekt med en innskrift kan ha hatt. N796 er en slik innskrift hvor objektet, som er et korsformet merke av tre, har hatt som funksjon å være navnemerke: **urmrasek** – *Ormr á sekk*.

Denne umiddelbare konteksten kaller Jan Ragnar Hagland for nivå én i et kontekstuelt hierarki. Etter den umiddelbare konteksten er det, på nivå to, den arkeologiske konteksten som kan gi relevant informasjon om blant annet miljøet hvor innskriften ble funnet. Informasjon om miljøet kan for eksempel være arkeologisk datering av jordlagene hvor innskriften ble funnet. Eksempler på dette kan være hvordan jordlagene i grunnen under Bryggen i Bergen ble brukt til å gi innskriftene som ble funnet etter storbrannen i 1955 en

datering. Et viktig poeng i denne sammenheng er at dateringen av området eller jordlaget ikke er synonymt med datering av alle funnene der.

Ved en arkeologisk datering kan man også sette innskriften inn i en større historisk kontekst. Her kan historikerne gi informasjon som kan være nyttig i tolkningen av innskriften. Med denne gjennomgangen av det kontekstuelle hierarkiet som Jan Ragnar Hagland presenterte, blir det tydelig at en runeforsker bør inneha kunnskap om flere fagområder. Eventuelt må han ha mulighet til å innhente ekspertise fra disse områdene, slik at konteksten rundt runeinnskriften blir mest mulig avdekket.

Om man ikke forstår gjenstandens funksjon, den ikke har noen arkeologisk kontekst og derfor heller ikke en historisk kontekst, hvilket vil si at gjenstanden er funnet i total isolasjon, kan det være fristende å lage en kontekst for å forstå en innskrift (Hagland, i trykk: 4). For noen kan fristelsen bli for stor, og resultatet deretter. Om et arbeid er resultat av en skapt kontekst, som ligger langt utenfor den umiddelbare konteksten, kan man ikke lenger kalle arbeidet for et vitenskapelig arbeid, som påpekt av Jacob Sverdrup i en artikkel publisert i Aftenposten i juni 1932.

I kapittel 2.1 ble kontekst definert fra et allmennvitenskapelig ståsted. Helge Dyvik understreker poenget hos Jan Svennevig om at en ytring inngår i dens omgivelser. Han skriver at det ikke er nok å forstå ytringens språklige innhold, ”vi må også forstå dets *hensikt*” (Dyvik, 1985: 134). Om vi ikke har en kulturell sammenheng å sette ytringen inn i, i denne sammenheng runeinnskriften, blir tolkningen til en viss grad basert på gjetninger. Dette samsvarer også med hva Jan Ragnar Hagland sa i sitt foredrag, om at det kan være fristende å lage en kontekst (Hagland, i trykk: 4).

Hvordan kontekst kan påvirke tolkningen, gir Karin Fjellhammer Seim et godt eksempel på i sin artikkel ”Jeg giver kun, hvad der står, ikke hvad der *burde* stå” (2003). Hun forteller hvordan hun fikk tilsendt et brev fra James Knirk hvor han bad om synspunkter på b-linjen i innskrift A318, som han etter translittereringen ikke kom videre med i tolkningen av. James Knirk mente at han kunne isolere ord som *eros* og *contra* og lurte på om det kunne dreie seg om en innskrift på latin. Det første Karin Fjellhammer Seim så, var derimot en frase hun mente på norrønt var *stroðinn í rassinn*. Altså kom de til to ganske ulike funn og tolkninger i samme linje, og Karin Fjellhammer Seim peker på et viktig moment angående denne forskjellen:

> […] James Knirk arbeidet med latinspråklige runeinnskrifter på den tiden han translittererte A318, og at jeg på den tiden var opptatt såkalt ufine innskrifter, det vil si innskrifter som inneholder norrøne ord for kjønnsorganer og aktiviteter knyttet til slike organer. Vi må altså begge to ha hatt visse forventninger om hva vi kunne finne i A318b, enten vi nå var oss disse forventningene bevisst eller ikke i forkant av tolkningsarbeidet. (Seim, 2003: 816)

I eksempelet til Karin Fjellhammer Seim, er det tydelig at omliggende omstendigheter kan påvirke arbeidet med tolkning av innskrifter. Og da gjelder det ikke bare de rent fysiske omstendighetene, som funnsted og form, eller andre tekster fra samme tid, men også hva runeforskeren nettopp har jobbet med, eller jobber parallelt med. I denne korrespondansen var det altså Karin Fjellhammer Seim og James Knirks forutsetninger som påvirket hvordan de så og tolket denne linjen.

I Jan Ragnar Haglands foredrag om kontekst innen runeforskningen, er konklusjonen at kontekst må defineres tydeligere i arbeidet med runeinnskrifter. ”It should, […], be stated explicitly what kind of ’context’ we have in mind when using this particular notion in our work.” (Hagland, i trykk: 6). Samtidig må også runeforskere være tydelige i sin bruk av kontekst og kontekstbegrepet i sine arbeider, og på hvordan de forholder seg til kontekstbegrepet.

2.2 «Ekstern» og «intern» metode

I 1931 presenterte altså Lis Jacobsen to metodebegreper for hvordan man kan forholde seg til runeinnskrifter – «den interne» og «den eksterne» metode. Det var i forbindelse med sin tolkning av Eggjainnskriften, som ble et slags motsvar og en kritikk av Magnus Olsens tolkning, at hun presenterte disse to begrepene.

Ved den *interne metode* forholder man seg bare til det innskriften forteller oss, uten noen for-forståelse av hva innskriften skal fortelle noe om (Jacobsen, 1931: 14). Dette er i motsetning til den *eksterne metode,* hvor man kommer til innskriften med et resultat som man forsøker å passe innskriften inn i (Jacobsen, 1931: 14). Når runeforskeren kommer til innskriften med en for-forståelse som han prøver å tilpasse innskriften inn i, kan han risikere å overse eller prøve å bortforklare ting han finner som ikke passer inn i det resultatet han ser etter, eller tilpasse tolkningen til for-forståelsen. Resultatet runeforskeren ønsker å finne kan være knyttet til omliggende funn, som arkeologiske eller kulturhistoriske funn, eller til ekstern litteratur. I analysen av Magnus Olsens tolkning av Eggjainnskriften, kan et slikt resultat, eller ønske om å finne et resultat, være knyttet til

deler av tolkningen av en innskrift. Det er i dette arbeidet kategorisert som allerede tolkede linjer.

Det var i innledningen til sitt forsøk på å tolke Eggjainnskriften at Lis Jacobsen beskrev forskjellen på den «interne» og den «eksterne» metode. Disse begrepene kom hun altså opp med i sin kritikk av Magnus Olsens tolkning av Eggjainnskriften, hvor hun mente at han hadde gått for langt i sin metodebruk (se også Spurkland, 1987: 49).

> Medens man ved den ”externe” Metode kommer med et saa at sige færdigt Resultat til Indskriften og søger at indpasse *denne* i Resultatet, gaar man ved den ”interne” Metode den omvendte Vej: man møder til Tolkningen med tomme Hænder, uden nogen forudfattet eller andetstedsfra hentet Opfattelse af, hvad Indskriften skal udsige, og modtager derfor med aabent Sind, hvad Tolkningen maatte give En i Hænde. (Jacobsen, 1931: 14)

Lis Jacobsen selv anså at hun bare forholdt seg til det innskriftene sa, altså at hun bare benyttet den «interne metode». Senere har det dog kommet fram at også Lis Jacobsen måtte benytte seg av eksterne aspekter i tolkningen av Eggjainnskriften (Spurkland, 1987: 50). I motsetning til Lis Jacobsen, hadde Magnus Olsen som uttalt prinsipp ”ikke å bygge en helhetsoppfatning av en innskrift utelukkende på språklig tolkning av enkeltavsnittene. Skulle man få belyst en innskrift som helhet, måtte det gjøres utenfra.” (Spurkland, 1987: 49). Fra Magnus Olsens side var dette altså et bevisst metodologisk valg, også i arbeidet med N492. Altså etter Lis Jacobsens kritikk var publisert fortsatte Magnus Olsen med sin «eksterne metode». For prinsippet om at man måtte belyse en innskrift utenfra, har Magnus Olsen blitt kritisert av flere enn Lis Jacobsen. Blant andre Jacob Sverdrup (1932) sa altså at runologien hadde blitt såpass ekstern at man ikke lenger kunne kalle den en vitenskap.

Terje Spurkland (1987: 50) ser Lis Jacobsen og Magnus Olsen som to ytterpunkter når det gjelder å utnytte gjenstanden innskriften er ristet på. I følge ham så Lis Jacobsen innskriften som en beretning, mens Magnus Olsen så innskriften som en levning. Med Lis Jacobsens syn på innskriften som en beretning, gikk hun til arbeidet med en filologisk tilnærmingsmåte. I motsetning til Lis Jacobsen, brukte Magnus Olsen en mer arkeologisk/kulturhistorisk tilnærmingsmåte, da han så innskriften ikke bare som en beretning, men også som en levning.

2.3 Feilristing – å tillegge runeristeren negative egenskaper

Det kan være fristende å ty til en skapt kontekst, sammenheng eller situasjon, rundt en innskrift. At det også er noen runeforskere som velger å se deler av innskrifter som feilristinger, er det ikke vanskelig å finne eksempler på (Williams, 2010: 27). I de tre presenterte innskriftene er det ikke funnet eksempler på at Magnus Olsen valgte å se deler av innskriftene som feilristinger. Derimot er det funnet at han valgte å se innskriften som rett ristet og unnlot å tillegge risteren noen egenskaper, det gjorde han i forbindelse med tolkningen av Strømsbrynet. Til tross for at det ikke er noen eksempler på feilristing i dette arbeidet, er temaet feilristing viktig i diskusjonen om kontekst innen runeforskningen. Ved å tillegge en runerister egenskaper vi ikke kan være sikker på at han eller hun hadde, tenker man seg en kontekst. Det er viktig å belyse flere sider ved hvordan man kan tenke seg en kontekst når man jobber med tolkning av runeinnskrifter, da det har stor påvirkningskraft på tolkningsresultatet.

Om man i tolkningen av en runeinnskrift kommer over avvikende skrivemåter og beskriver det som en feilristing, tillegger man runeristeren egenskaper som «dårlig til å riste» og «dårlige kunnskaper». Både Svante Lagman (1989: 27) og Henrik Williams (2010: 31) peker på at man ikke må unnlate å diskutere hva årsaken til avvikende skrivinger er. ”Just because something deviates from the expected, does not mean we may neglect to discuss which type of deviation we are dealing with and how it affects the linguistic evidence offered by the inscription.” (Williams, 2010: 31). I 1913 skrev Otto von Friesen at han ikke opplevde at det var den gjengse oppfatning at feilristinger var vanlig. Tidene endrer seg i følge Svante Lagman, og i 1989 skrev han at det var mange som tok til forklaringen feilristing i sine lesemåter. Han mener dette er for lettvint og støtter Otto von Friesen i at feilristinger er ”inte särskilt vanliga”. Samtidig peker Svante Lagman på at det som ikke er godtatt skriftnorm for oss i dag, kan ha vært en godtatt skriftnorm da innskriften ble ristet (Lagman, 1989: 28).

Om man sier at runeristeren har gjort feil, påstår man egentlig at han var forvirret med tanke på sitt eget språk og sin skrivemåte. Karin Fjellhammer Seim (2005: 243) påpeker at George Stephens, til tross for den negative klangen han som runeforsker har nå, hadde et poeng da han sa at han gav hva som stod, ikke hva som burde stå. Poenget er at man som runeforsker heller bør starte med hva som er ristet i gjenstandens overflate. Dette bør man gjøre uansett hvor bevisst man er at man bringer med seg forventninger til arbeidet med en innskrift. ”[…] it is a very good starting point to look thoroughly for what is really carved

into the surface, every rune and every small cut and notch." (Seim, 2005: 243). Innskriften er den primære kilden og det er den som forteller oss hva som er ristet. Det er innskriften vi bør og skal ta utgangspunkt i under lesning og tolkning av runeinnskrifter.

Å ta for gitt at en person som ristet en innskrift for lenge siden gjorde feil, er feil vei å gå. Man må anta at den som har ristet runene har hatt et mål og vært bevisst hvordan ristingen er gjort. Da blant annet Eggjainnskriften ble ristet for over 1000 år siden, la ikke runeristeren ved en bruksanvisning for hvordan man i ettertid skal tolke den (Berg, 2001: iv). At det ikke finnes en fasit til tolkningene, er årsaken til at man bli utfordret av innskriftene.

3. Metode

I vitenskapelig forskningsarbeid spiller metode en viktig rolle. Hvordan man samler data, og forholder seg til disse, kan være utslagsgivende for resultatet. Kapittel 3.1 greier ut om hvordan jeg har gått fram i min innsamling og behandling av data. I kapittel 3.2 presenteres metode innen runeforskningen, og problemer rundt dette temaet, Dette fordi metode i runeforskningen og Magnus Olsens metodebruk preger dette arbeidet. Kapitlet om metode innen runeforskningen vil i hovedsak ta utgangspunkt i Michael Barnes sin artikkel "Mål og metode i runeforskingen" (2011), men også trekke inn aspekter fra andre runeforskere for å få et bredere perspektiv på metode og metodebruk innen runeforskningen. De andre runeforskerne er blant andre Lis Jacobsen (1930), Terje Spurkland (1987) og Jan Ragnar Hagland (i trykk).

Å dele kapitlet i to, er gjort fordi metodevalg og metodebruk i forbindelse med dette arbeidet er viktig, men det er også diskusjonen rundt metode i runeforskningen. Det ser ut til at Magnus Olsens metodebruk, både i forbindelse med innsamling av data og behandling av data, var utslagsgivende for hans resultater.

3.1. Innsamling og behandling av data

Når man skal velge metode har man i all hovedsak to valg – skal man bruke en kvalitativ eller en kvantitativ metode i undersøkelsene? I et arbeid som dette, som i praksis er en tekstanalyse, er valget enkelt. Det er her gjennomført en kvalitativ undersøkelse av tre av Magnus Olsens tolkninger av runeinnskriftene Strømsbrynet, Eggjasteinen og N492. Jan Terje Faarlund (2003: 7) sier at kvantitative metoder har liten interesse i arbeid med språksystem og spesielt når det gjelder utdødde språk. Dette arbeidet er ikke et studium av et språksystem, men en kvantitativ undersøkelse ville likevel være lite hensiktsmessig, og altfor omfattende for rammene rundt arbeidet.

Da Magnus Olsen jobbet med innskriftene, var hans informanter døde og han jobbet med et skriftsystem som ikke lenger var i bruk. For meg har også dette arbeidet vært et arbeid med døde informanter.

Primærkilden har vært tre tekster skrevet av Magnus Olsen. Ved å bruke primærkilden, har jeg gått direkte til Magnus Olsens tolkning og sett hvordan han ordla seg. Det ble vurdert å benytte Ottar Grønviks (1985) framleggelse av Magnus Olsens tolkning av Eggjainnskriften, men jeg fant det klarere å forholde meg til primærkilden.

Dette valget ble gjort da andres framleggelse av Magnus Olsens tolkninger er preget av kritikken som er rettet mot ham og hans tolkninger.

Jeg har hatt en todelt framgang i besvarelsen av oppgavens problemstilling:

Del a) omhandler hvordan Magnus Olsen begrunnet sine tolkninger av de tre valgte runeinnskriftene. Her er tekstanalyse benyttet. Tekstanalyse er videre omtalt i kapittel 3.1.1. Hvordan Magnus Olsen tolket ulike deler av innskriftene med fokus på eksterne forklaringer ble skrevet ned punktvis – som hvordan Magnus Olsen la mye vekt på å sammenligne Eggjasteinen med Stigandshella, og brukte mye tid på å vurdere hva slags slede som kan ha blitt brukt under frakten av steinhellen. Denne punktvise framstillingen av Magnus Olsens tolkning presenteres i kapittel 4.

Del b) omhandler hva begrepet kontekst har å si for Magnus Olsens tolkninger. For å finne hva begrepet kontekst har å si for hans tolkninger måtte det først etableres en forståelse av hvordan vi forholder oss til, og forstår kontekstbegrepet i dag. Dette måtte gjøres fordi det ikke var sagt noe om kontekst og forståelsen for kontekst da de to første innskriftene ble publisert. I arbeidet har det også vært viktig å ha nettopp dette på minnet; at kontekstbegrepet har en forståelse nå som det ikke hadde da Magnus Olsen gjorde sine tolkningsforsøk. Da var det ikke presentert noen forståelse av begrepet kontekst.

For å se hva kontekstbegrepet har å si for Magnus Olsen, er det hensiktsmessig å se hvordan kontekstbruken utviklet seg fra den første til den siste innskriften. Utviklingen ble funnet ved å sette de tre valgte innskriftene opp mot hverandre, og notere ned hvordan Magnus Olsen tolker og, på en måte, forsvarer tolkningsforsøkene sine. Denne utviklingen i bruken av kontekst som ble funnet, blir presentert og diskutert i kapittel 4 og kapittel 5.

3.1.1. Tekstanalyse

Ved bruk av tekstanalyse i arbeidet med Magnus Olsens tolkninger har jeg kommet fram til mine data som blir presenterer i kapittel 4. Min forståelse av analyse har jeg fra Eiliv Vinjes bok *Tekst og tolkning*: ”*Å analysera* vil seia å løysa opp heilskapen i ein tekst, å gjera greie for enkeltdelar av teksten. […]. Men same kva perspektiv eller profil analysen har, er utgangspunktet *teksten som heilskap*.” (1993: 29). Slik Eiliv Vinje beskriver analyseprosessen, har jeg gått til teksten i *Niyr*, *Niær* og *Eggjum-stenens indskrift med de ældre runer* (Olsen, 1919). Ved å løse opp helheten i Magnus Olsens tolkninger har jeg funnet hans begrunnelser, og valg han gjorde i forbindelse med tolkningene av de tre valgte innskriftene. I framstillingen av funnene presenteres enkeltdeler av teksten som er

utslagsgivende for Magnus Olsen med tanke på kontekst og kontekstbegrepet. Disse enkeltdelene kan være hvordan han kom til forståelsen av ord, eller deler av teksten hvor han har referert til andre litterære tekster.

Gjennom analysen plasseres funnene i tre kategorier; [1)]situasjonsbeskrivelser, [2)]ekstern litteratur og [3)]allerede tolkede linjer. Disse tre kategoriene blir presentert og diskutert senere i arbeidet, både i kapittel 4 og kapittel 5.

Målet med arbeidet er å se hvilke grep Magnus Olsen har gjort, eller ikke gjort, i forbindelse med tolkningen av innskriftene. Hva gjorde han angående kontekst i tolkningen av, for eksempel, Strømsbrynet. Hva gjorde han ikke i forbindelse med det samme? Var det store forskjeller i hva som ble gjort og ikke gjort i de ulike tolkningene? Og hvordan ser det ut til at Magnus Olsen utviklet metodebruken sin, med tanke på kontekst, i tolkningen av innskriftene? Dette blir videre diskutert i kapittel 4 og kapittel 5.

3.1.2. Utfordringer i arbeidet

Underveis i dette arbeidet med Magnus Olsens tre innskrifter, har det dukket opp noen utfordringer. Den første utfordringen har vært å begrense arbeidet, siden problemstillingen legger opp til en tekstanalyse og ikke en studie av runene, eller lignende. Utfordringen har vært å holde arbeidet til Magnus Olsens begrunnelser for tolkninger og hvordan kontekstbegrepet virker på hans tolkninger. Samtidig har det også vært en utfordring å ikke skrive en kritikk av Magnus Olsen og hans tolkninger. Formålet med oppgaven har ikke vært å skrive en kritikk av Magnus Olsen, men å se hva kontekst og kontekstbegrepet har hatt å si for Magnus Olsen i hans tolkninger. Den sterkeste kritikken av Magnus Olsens tolkning av Eggjainnskriften, skrevet av Lis Jacobsen, er benyttet og reflektert rundt i kapittel 2.

En annen utfordring, som nok har preget arbeidet mer enn hva de selvpålagte begrensningene har gjort, er mangel på teori direkte knyttet til kontekst og runeforskning. Utgangspunktet for teorien har vært Jan Ragnar Haglands foredrag på det syvende internasjonale symposiet om runer og runeinnskrifter, i 2010. Utover det er det trukket linjer til allmennvitenskapelig litteratur og teori om kontekst, og artikler som har omtalt metodebruk innen runeforskningen. Den allmennvitenskapelige litteraturen og teorien er hovedsakelig hentet fra Vagle et al. (1993) og Svennevig (2001). Disse er benyttet for å definere begrepet kontekst, slik det blir forstått i dag. Av artikler som omtaler metodebruk innen runeforskningen, er Michael Barnes sin artikkel ”Mål og metode i runeforskningen”

(2011) og Jan Ragnar Haglands foredrag ”What does ’context’ mean in runology – and how are we to use ’context’ when interpreting runic inscriptions? Some points for a methodological discussion” (i trykk) lagt til grunn for arbeidet. Jan Ragnar Haglands foredrag, hvor han presenterte det kontekstuelle hierarkiet, har også vært grunnlaget for et forsøk på en definisjon av kontekst i runeforskningen.

En siste utfordring, har vært hvordan jeg selv skal forholde meg til kontekstbegrepet. Det var ingen som hadde sagt noe om dette på Magnus Olsens tid, og utfordringen har vært å se hvordan jeg har kunnet basere meg på kontekstbegrepet jeg har presentert, i mitt arbeid med Magnus Olsens tolkninger.

3.2 Metode i runeforskingen

I kapittel 2 er det presentert noe om metode. Både for fagfeltet og for dette arbeidet, er spørsmålet om metode interessant. Dette fordi det er Magnus Olsens metodebruk som legger grunnlaget for hele arbeidet.

Som nevnt presenterte Lis Jacobsen i 1931 begrepene «intern» og «ekstern» metode innen runeforskningen. Dette var altså første gang noen satte ord på bruken av det omliggende eller konteksten, innen arbeidet med runeinnskrifter. Det var også en presentasjon av to måter å forholde seg til runeinnskriftene på. Enten kunne man forholde seg til innskriften, og bare den, eller man kunne se utenfor innskriften og benytte seg av det som lå rundt.

Mellom andre har altså Terje Spurkland (1987) og Michael Barnes (2011) stilt spørsmål ved hvorvidt runologi er et eget fagfelt, som nevnt i kapittel 1. Og hvordan kan man ha en diskusjon om metode innen noe man er usikker på om er et eget fagfelt?

> Selv er jeg i tvil om det egentlig finnes noe fagområde ”runologi”. Vel er det skrevet mye om runer og runeinnskrifter, men det er nok riktig som flere av innføringsbøkene hevder, at runeforskeren kan ha forskjellige interesser og forutsetninger, og de kommer til å prege hans eller hennes tilnærmingsmåte. (Barnes, 2011: 148)

Når Michael Barnes, en erfaren nordist, er i tvil om det finnes noe fagområde runologi, kan man spørre seg hva som kan inngå i et fagområde som kan kalles runologi. Terje Spurkland (1987: 52) sier at det er en syntese av lingvistikk, filologi, arkeologi og kulturhistorie. Det er også slik Ottar Grønvik (1985: 94) sammenfatter Carl Marstranders avhandling om Tunesteinen (1930), som vist i kapittel 1.2.

Runeforskningen, eller runologien, er altså et fagfelt som favner bredt, og det er blant annet dette som gjør metodespørsmålet vanskelig. Dette er fordi det finnes egne metoder innen lingvistikken og egne metoder innen arkeologien. I hovedsak er det, som påpekt i kapittel 2, slik at forskeren blir påvirket av omliggende aspekter og disse omliggende aspektene kan være hva han jobber med eller hvilken annen kunnskap han innehar. Dette påvirker både metodevalg og resultat.

I kapittel 2 ble Jan Ragnar Haglands bidrag til den metodologiske diskusjonen innen runeforskningen presentert. Slik jeg ser det er det kontekstuelle hierarkiet et viktig bidrag til diskusjonen rundt metode. Også i arbeidet med tolkningen av runeinnskrifter er det kontekstuelle hierarkiet viktig. Det kan bevisstgjøre hvordan runeforskere går fram metodisk i arbeidet med runeinnskrifter.

4. Funn

Alle innskriftene er presentert på samme måte, først med en kort introduksjon om hvor og hvordan innskriftene ble funnet, form og størrelse. Etter introduksjonen følger Magnus Olsens lesning og tolkning av innskriftene, før en beskrivelse og analyse av disse. Under hver innskrift, etter beskrivelse og analyse, følger en kort drøfting og oppsummering av hvordan Magnus Olsen forholdt seg til konteksten og hva som skjer med kontekstbegrepet i tolkningen. Kapitlet avsluttes med et underkapittel om hvordan utviklingen i bruk av kontekst har foregått, fra Magnus Olsens arbeid med Strømsbrynet, til arbeidet med N492.

4.1 Strømsbrynet

Da bonden på eiendommen Øvre Sageidet, på gården Strøm på Hitra i Sør-Trøndelag, i 1908 skulle rense grunnen under en steinrøys han hadde flyttet, fant han et bryne. Dette brynet var 14,5 cm langt, 1,9 cm bredt på det bredeste og 1,2-1,3 cm i tykkelse, og det var laget i finkornet, glimmerholdig sandstein. Ved funnstedet ble det funnet noen kullbiter, men ellers ingen oldsaker (Olsen, 1917: 677f).

Innskriften består av to linjer, linjene A og B. Runene er skarpt og tydelig ristet, men det ser ikke ut til at de to linjene A og B er ristet ved samme anledning. Det ser derimot ut som at de er ristet til ulik tid. Magnus Olsen foreslår at runene kan være ristet av samme mann, med noe tids mellomrom, da det ikke er noen vesentlige avvikelser i runeformer (Olsen, 1917: 681).

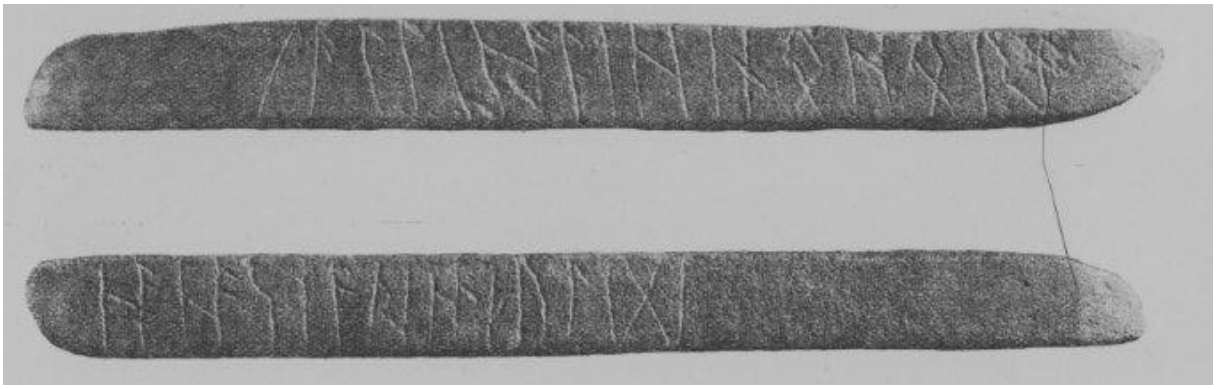

Illustrasjon I: Strømsbrynets to sider (Olsen, 1917: 682).

4.1.1 Lesning

A: **watehalihinohorna**

B: **haha*kaþihaþuligi**

(Grunnet tekniske årsaker er ikke binderuner markert med overliggende buer. Binderunene er som følger: siste rune i linje A er en binderune. I linje B er første, andre og åttende rune binderuner.)

4.1.2 Magnus Olsens tolkning

A: ”Horn skal væde denne (Bryne)sten!” (Olsen, 1917: 689)

B: ”’skad’ en af de paa Holmgangsvolden anvendte Plugge og ligg fældet i Kamp!” (Olsen, 1917: 705)

4.1.3 Bekrivelse og analyse

Magnus Olsen mener å kunne se at i alle fall linje A er skrevet etter brynets tilspisning (Olsen, 1917: 682). Dette mener han å se på hellingen av rune 1 i linje A.

Av disse to linjene var det linje A som i følge Magnus Olsen ”synes at frembyde mindst Vanskelighed” (Olsen, 1917: 681). Lesingen er overalt sikker, det eneste ordet i denne linjen Magnus Olsen setter spørsmålstegn ved er **hali.** Magnus Olsen funderer på hvorvidt det kan dreie seg om skjødesløs risting som gjør at endingen er –i i stedet for –a, da det ville blitt mer rett om det hadde stått **hala**. Begrunnelsen for å la **hali** stå, er at Magnus Olsen mener det tryggeste vil være å gå ut i fra at det som er på steinen er rett.

Hornet som skal væte steinen forklarer Magnus Olsen i tradisjonen med bruk av bukkehorn som forlengelse av bryner. Et slikt bryne, med størrelsen som er beskrevet over, er oftest brukt på redskaper med kort egg, som økser og kniver. I følge Magnus Olsen kan formen på brynet tilsi at det kan ha vært ment på større redskaper, eksempelvis som et ljåbryne. En skikk kjent i både norsk og tysk område gikk ut på å bære brynet i et horn med litt vann i. Magnus Olsen påpekte også at dette er en innskrift som passer godt til et bryne (Olsen, 1917: 689).

Etter å ha forklart sammenhengen mellom hornet og steinen i linje A, stiller Magnus Olsen spørsmål ved hvorfor det er diktet et vers om noe så dagligdags som væting av et bryne. For å finne en forklaring velger Magnus Olsen å se til annen diktning tilhørende dagliglivets sfære. Han viser til *Heimskringla* og gamle arbeidssanger hvor vi finner

diktning om aktiviteter i dagliglivet. Disse arbeidssangene var en del av den norske og tyske skikken, og det er denne skikken Magnus Olsen viser til.

Magnus Olsen sammenstiller linje A i en lang rekke av arbeidssanger, dessverre er ingen av de germanske arbeidssangene bevart (Olsen, 1917: 690). Samtidig ser han for seg hvordan verset kom over en arbeidskars lepper mens han holdt på med et bryne (Olsen, 1917: 689). For å forklare, eller vise, hvordan et slikt vers kan ha blitt til, beskriver han en situasjon. Situasjonsbeskrivelsen er som for å forklare hvordan dagligdagse ting og hendelser, som å væte et bryne, kan ha blitt diktet vers om.

Linje B er ikke nødvendigvis ristet i sammenheng med linje A, og linjene ser ut til å ha blitt ristet på litt ulike tidspunkt. Likevel tror altså Magnus Olsen at linjene er ristet av samme mann, da runeformene er like. Samtidig har linje B et metrisk mønster som ligner på det metriske mønsteret i linje A. På bakgrunn av dette mener han at det kan være en sammenheng mellom linjene A og B (Olsen, 1917: 707f).

For å forstå og forklare ordet plugg (**haha** *hæll)* (linje B) ser Magnus Olsen til *Kormaks saga* og finner at plugg har en fast forbindelse med kamp (holmgangsvolden) og tvekamp. I *Kormaks saga* er det beskrevet en ritus som var forbundet med ordningen av holmgangsvolden (Olsen, 1917: 702). Midtpunktet i denne ritusen, i følge Magnus Olsen, var nedsettingen av de fire hjørnepluggene og disse var en slags små gudestøtter.

Magnus Olsen begrunner altså ordet plugg med eksempel fra *Kormaks saga,* og slik kommer han også fram til Holmgangsvolden. Han ser verset i linje B som et nidvers som er fremsagt til bryning av et våpen som skal anvendes under tvekamp (Olsen, 1917: 707). Han ser også i tolkningen av linje B til ekstern litteratur, men i all hovedsak for å sammenligne ordbruk og for å komme til en forståelse av, og for, ord.

Tanken om at linjene A og B er ristet av samme person, men ikke til samme tid, mener Magnus Olsen underbygges av innholdet han finner i linjene. Begge linjene, mener han, må betraktes som en brynesang, et brynevers. Selv om begge linjene må betraktes som en brynesang, i følge Magnus Olsen, handler de ikke om det samme. Linje A handler om høyslåtten, mens han mener at B handler om en tvekamp på holmgangsvolden. Sammenhengen mellom linjene, slik Magnus Olsen ser det, er at de begge er brynesanger, messet eller sunget frem under arbeid med bryning av verktøy.

Om hvorvidt versene som er presentert i innskriftene har eksistert forut for innristingen, er Magnus Olsen sikker i sin sak. Han mener at verset i B kan være eldre enn

Strømsbrynets tid. Også linje A mener han ”efter al Sandsynlighet” er den eldste opptegnelse av folkediktning i Norden (Olsen, 1917: 708).

På funnstedet Øvre Sageidet ble det ikke gjort andre funn som kunne gi en arkeologisk eller kulturhistorisk forklaring på hva brynet hadde fungert som. Magnus Olsen beskriver altså brynet som for lite til større redskaper, da det ville øke risikoen for å skade seg. Samtidig peker han på andre eksempler på bryner som er forlenget med et bukkehorn, og at det ser ut til at brynet er tilpasset et horn. Om det skulle være saken, har bukkehornet stor betydning i verset som tydes i linje A, som i følge Magnus Olsen omhandler hvordan brynet vætes av et horn under slåtten. Sin kunnskap om denne måten å væte et bryne på, har Magnus Olsen hentet fra tysk og norsk skikk. Andre eksempler på slike arbeidssanger, som han mener linje A er, henter han også fra *Heimskringla*.

4.1.4 Hva skjer med kontekstbegrepet?

Hvordan forholdt Magnus Olsen seg til fenomenet kontekst i tolkningsforsøket sitt av Strømsbrynet? Kontekstbruken i denne tolkningen er implisitt. Ved første gjennomlesing av tolkningen er det ikke en slående bruk av kontekst for å forklare eller begrunne tolkningsvalgene. Ved senere gjennomlesinger av tolkningen blir det klarere at deler av denne er preget av det vi i dag forstår som kontekst og bruk av kontekst for å forstå innskriften.

Den umiddelbare konteksten er et bryne, men nivå to i det kontekstuelle hierarkiet, den arkeologiske konteksten, er uklar. I all hovedsak benyttet Magnus Olsen seg av en litterær ekstern kontekst, altså fant han sammenhenger i andre tekster. Blant annet benyttet han seg av den litterære konteksten for å finne en god forklaring på et ord han stod fast med. Denne bruken av noe omliggende, eller kontekst, er mer indirekte enn om Magnus Olsen hadde kunnet benytte en arkeologisk eller kunsthistorisk kontekst.

Sammenlignet med innskriften på Eggjasteinen, som er den neste innskriften som presenteres, er det likevel begrenset hvor mye Magnus Olsen ser utenom innskriften på Strømsbrynet for å få svar på lesning og tolkning.

4.2 Eggjainnskriften

Eggjasteinen er bærer av den lengste nordiske innskriften av de eldre runer som hittil er kjent. Steinen har fått navn etter funnstedet, gården Eggjum i Sogn, hvor steinhellen ble

funnet ved pløying av åker. Funnet ble meldt til Bergen Museum 12. juni 1917, men utgravingen av funnstedet ble ikke foretatt før 15. september samme år (Olsen, 1919: 5ff).

Steinen er 162 cm lang, 72 cm bred og ca. 10 cm på det tjukkeste. I *Eggjum-stenens indskrift med de ældre runer* skriver Magnus Olsen at runeinnskriften består av omkring 200 runer. Disse er fordelt på fem parallelle linjer som er angitt alfabetisk fra A til E (Olsen, 1919: 11). Av Ottar Grønvik i *Runene på Eggjasteinen* (Grønvik, 1985: 9) blir Eggjasteinen beskrevet med tre linjer (eller rader). Linje A og C leses fra venstre til høyre, mens linje B leses fra høyre mot venstre. I sin tolkning understreker Magnus Olsen at Eggjainnskriftens språkformer kan karakteriseres som ”praktisk talt «oldnorske»” (Olsen, 1919: 109). Mellom de to linjene C og A er det ristet inn noen figurer, som til sammen utgjør et dyrebilde. Dette dyrebildet ser ut til å være forkroppen på en hest (Spurkland, 2001: 65).

Illustrasjon II: Eggjasteinen. (Magnus Olsen, 1919: 8)

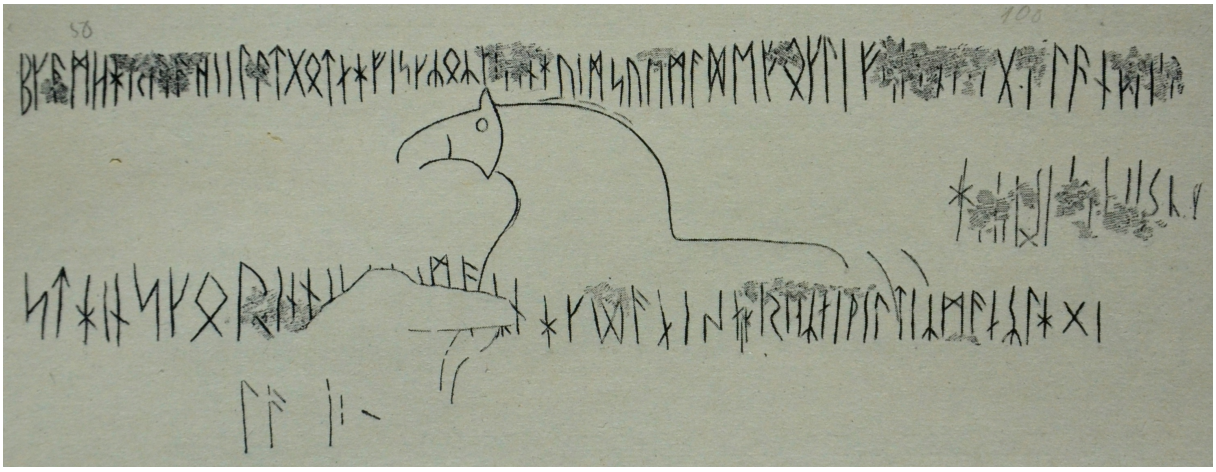

Illustrasjon III: Innskriften avtegnet. Her ser vi tydelig dyrebildet, og hvordan det ser ut som forkroppen på en hest (Magnus Olsen, 1919: 11).

4.2.1 Lesning

A: **hinwARbnAseumARmAdeþAimkAibAibormoþA-**

hunihuwARObkamhArs*ah*(*?)latgotnAfiskR-

OR*nAuimsuemadefoklifs******g*-**

landis[-?]

B (skr. fra høyre): **A***misurk***

C: **nissolusotuknisAksestAinskorinn*****-**

maRnAkdanisnAr*(*?)RniwiltiRmanrlAgi

D: **hin**

E: **la –**

(Olsen, 1919: 18)

4.2.2 Magnus Olsens tolkning

> **A**: ”Denne (Sten) overøste Manden med Blod [egtl. ’Lig-Sjø’] (II.) (og) skrabte med den (de med Runer beskrevne) Keiper paa ’bor-mødig Hun’ [d.e. Slæden, hvorpaa Stenen kjørtes]. (III.) Hvem af (Rune-)Flokken er kommen paa (Stenen) hid i Menneskeland?”
>
> (IV.) ”Fisken, den faste i sit Forsæt, gjennem Lig-Strømmen svømmende, Fuglen, som vilde gale (skrige), om den fik slide Lig” ”for Ormar” ”er
> **B**: født (eller: fostret) en Hevner (egtl. ’Ulv’).”
>
> **C**: ”Ikke er der truffet af Sol (d.e. Solen har ikke faaet skinne [ved Runestenens Tilveiebringelse]), og ikke er med Kniv Stenen skaaren; ikke skal man blotte (Stenen), ikke skal hvass-øiede eller for Synkverving udsatte Mænd (Personer) lægge (den).”
> (Olsen, 1919: 109).

4.2.3 Beskrivelse og analyse

I sin tolkning av Eggjainnskriften valgte Magnus Olsen å presentere linje C før linjene A og B, og slik velger også jeg å legge fram hans begrunnelser for tolkningen.

Første del av linje C (rune 1-30) leser Magnus Olsen som **ni s solu sot uk ni sAkse stAin skorin**. Selv skriver Magnus Olsen at han tolker disse til *ne 's sólu sótt ok ne saxi steinn skorinn,* uten å se dens innhold i en videre kulturhistorisk sammenheng (Olsen, 1919: 22). Magnus Olsen mente at meningen med setningen "Ikke er der truffet af Sol, og ikke er med Kniv Stenen skaaren" var klar og at den beskrev mytiske skikker, dette begrunnet han med sin kunnskap om mytologi. Ved å vise til eksempler fra Feilberg (1886) beskrev han slike skikker. Magnus Olsen viste spesiell interesse for eksemplene på at solen ikke må skinne på en hedensk gravhaug, og viser til at troll vil begraves før soloppgang på steder hvor solen aldri skinner. I følge folketro fryktet de avdødes ånder jern, og derfor skulle heller ikke steinen røres verken av verktøy eller noe annet som var av jern (Olsen, 1919: 23). Det er ikke bare Feilbergs ordbok Magnus Olsen ser til, også i Mosebøkene finner Magnus Olsen eksempler som ligner på behandlingen av Eggjasteinen. I fortellingen om Salomos tempel står det at steinene var hele steiner fra steinbruddet som ikke skulle vært berørt av jern.

De neste runene, R 31-60, var adskillig vanskeligere enn de tretti første. I denne delen mangler flere runer, som er en av årsakene til vanskelighetene rundt tolkningen av innskriften. For å få en forståelse for: "ikke 'snare', ikke 'forvildede' Mænd lægge (Stenen)!" viser Magnus Olsen til ordbøkene for å forstå adjektivenes betydning. I Fritzners ordbok (1867) fant han betydningen av *snarr* (hurtig, farende frem med sterk fart) og av *villa* (forvildede) (fordreie, fortrylle, eller blende et menneskes synsevne). For å finne en forståelse av **snAreR** og **wiltiR manR** så Magnus Olsen til andre skrifter, som fortellingen om heltesagnets Svanhild, og begrunner forståelsen sin gjennom dette.

Magnus Olsen lykkes ikke i å fastslå en lesning og tolkning av mellompartiet (R 31-44). Likevel mener han at en mening burde være klar, og at mellompartiet skal være "man skal ikke blotlægge (Stenen)". I tolkningsforsøket av dette mellompartiet ser han til de tre setninger som han allerede har behandlet, og hvordan disse åpnes med nekting (**ni**). Denne mellomsetningen, som Magnus Olsen kaller det, mener han føyer seg godt inn i resten av linjens sammenheng (Olsen, 1919: 36).

I forbindelse med tolkningen av linje C, som presenterer ulike forbud – man skal ikke blottlegge stenen, for solen eller for menn som kan forhekses – beskriver Magnus Olsen

hvordan ristingen har foregått. ”[…] efter Solnedgang, da Trolddom overhoved var virksomst –, og ligesom Solens Straaler har også Jern været holdt borte. Saa har man, efter Indridsningen, vendt Runefladen ned.” (Olsen, 1919: 37). I følge ham selv er denne situasjonsbeskrivelsen ikke en måte å gjøre en tolkning på, men heller en understreking og et bevis på at hans resultat er en fornuftig måte å tolke innskriften på.

I tolkningen av linje C later ikke Magnus Olsen til å være forbeholden angående sin egen tolkning. Om linje A (og B) skriver han at ”jeg er nød til at udtale mig under langt stærkere forbehold.” (Olsen, 1919: 42). Grunnen til forbeholdet er at denne linjen er vanskeligere å tolke, både grunnet manglende runer på grunn av forvitring og fordi hedenske begravelsesritualer ikke er beskrevet andre steder. Magnus Olsen skriver at han ikke kan hente veiledning i de vesentlige, samtidige lengre runeinnskrifter.

Linje C fikk stor betydning for Magnus Olsens tolkning av linje A. Han mente at det måtte være en sammenheng mellom de to linjene. I linje C ble den bestemte ritusen beskrevet, og Magnus Olsen lurte da på om det ikke nødvendigvis kunne være en beskrivelse av de foregående rituelle handlingene – skulle ikke disse også være like viktige som handlingene under selve ritusen (Olsen, 1919: 44).

> Nu har vi af Indskriftlinjen C paa Eggjum-Stenen lært, at man ved Indridsningen av Runerne og Dyrefiguren og ved Anbringelsen af Hellen i Graven – altsaa ved den afsluttende Behandling af Runestenen – har gaaet frem efter en bestemt Ritus. Man kan spørge: Har ikke ogsaa de forudgaaende rituelle Optrin, deriblandt Fremkjørslen af Hellen til Gaarden, været anseet for ligesaa vigtige og ligsaa berettigede til at mindes i Indskriften?
> (Olsen, 1919: 44)

Ved å se til en yngre overlevering, sagnet om Stigandshella, mente Magnus Olsen at han kunne trenge inn i linje A. Magnus Olsen så en sammenheng mellom Eggjasteinen og Stigandshella. Det sæterdalske sagnet om Stigandshella handler om framkjøringen av en steinhelle som ble ført frem på slede om natten (Olsen, 1919: 43). Og som Stigandshella skulle heller ikke Eggjasteinen utsettes for solens stråler (*ne 's sólu sótt*). Sleden brukt i frakten av Stigandshella var en slede av enkleste konstruksjon, med to meier som ikke var jernbeslagne. Dette mente Magnus Olsen han kunne se stod i sammenheng med linje C, som sier at Eggjasteinen heller ikke skal røres av jern (*ok ne saxi steinn skorinn*). Magnus Olsen mente å ha funnet en sammenheng mellom Stigandshella og Eggjasteinen, og derfor søkte han å se etter ord i sammenheng med arbeidssleder. Det er ett ord som skiller seg ut og, som Magnus Olsen formulerte seg, gjør krav på den største oppmerksomhet (Olsen,

1919: 47). Dette ordet er keip (oldnorsk *keipr*), som ”maa straks lede Tanken hen paa Rundeforbindelsen A 24-27 **kaiba** […]” (Olsen, 1919: 47). I tillegg til **kaiba** er det også en annen runeforbindelse i A som kan lede tanken til sledetransport. Runeforbindelsen **huni** (R 37-40) blir av Magnus Olsen oppfattet som substantivet ”hun” (oldnorsk *húnn,* pl. *húnar*), som kan betegne en meie – en slededel.

I tolkningen av linje A finner Magnus Olsen en rekke rituelle opptrinn som gjenspeiles i *Sigrdrifumáls* og *Hávamáls* runemytiske avsnitt (Olsen, 1919: 77). I versene han presenterer fra *Hávamál* omtales Balders død og hevner. Siste del av linje A og linje B i Eggjainnskriften omtaler Ormars hevner, og Magnus Olsen mener hevnermotivet er Eggjainnskriftens egentlige midtpunkt (Olsen, 1919: 90). Fordi det ikke finnes andre runeinnskrifter hvor hedenske begravelsesritualer er beskrevet, ser Magnus Olsen til de to ovennevnte overleveringene for å få en forståelse for slike begravelsesritualer.

De to siste linjene, D og E, er to korte linjer. D er identisk med de tre første runene i A og har i følge Magnus Olsen ingen betydning her. Linje E fant Magnus Olsen det vanskeligere å finne seg til rette med, men konkluderer med at linje E, som D, sannsynligvis var forsøk på å riste linje A nede langs midten av steinen (Olsen, 1919: 18).

4.2.4 Hva skjer med kontekstbegrepet?

Om Strømsbrynet skrev jeg at kontekstbruken var mer implisitt enn eksplisitt. Dette fordi Magnus Olsen hadde benyttet seg av litteratur som ikke har noe med innskriften å gjøre, heretter kalt ekstern, for å forklare et ord han var usikker på. I tolkningen av Eggjainnskriften er kontekstbruken mer eksplisitt.

I Magnus Olsens tolkning av Eggjainnskriften benyttet han seg av både ekstern litteratur, situasjonsbeskrivelser og innskriften selv, for å presentere en tolkning han mente stemte. Han gikk også langt i beskrivelsene sine av ulike sleder som kunne vært brukt til transport av steinhellen. I forbindelse med Eggjainnskriften utvides kontekstbegrepet til å omfatte flere omkringliggende, eksterne, aspekter. Kontekstbegrepet i tolkningen av Strømsbrynet omfattet en situasjonsbeskrivelse og anvendelse av ekstern litteratur for å forklare ord. Utvidelsen av kontekstbegrepet i Eggjainnskriften ligger i at konteksten blir mer overgripende. Det er ikke bare utnyttelse av kontekst for å forklare aspekter på ordnivå, men også for å se sammenhenger med eksempler i andre tekster og innad i teksten selv.

Fra arbeidet med Strømsbrynet, som ble publisert i 1917, til arbeidet med Eggjainnskriften, publisert i 1919, kan man se en utvikling fra en mer implisitt til en mer eksplisitt bruk av kontekst etter vårt moderne kontekstbegrep.

4.3 N492

Som vist i analysen av de to foregående innskriftene, presenterer Magnus Olsen situasjoner for å tolke, eller for å forklare, tolkningene av innskriftene på Strømsbrynet og Eggjasteinen. Ved å skape situasjoner for å lese og tolke en innskrift, strekker Magnus Olsen metodologien langt. I tillegg til å skape situasjoner, ser han til andre innskrifter og overleveringer, og slik benytter han den eksterne metode (som beskrevet av Jacobsen, 1931) i sine tolkninger. I N492, en mye yngre innskrift enn innskriftene på Strømsbrynet og Eggjasteinen, benytter Magnus Olsen bevisst og åpent den eksterne metode. Han skaper en situasjon, en kontekst, rundt innskriften for å forklare den.

Innskriften ble funnet i Nidarosdomen på samme stein som N491 (XXIII) og består av åtte stavelser. Konsonanten i stavelsene er alltid den samme, /r/, mens vokalen endres. Sophus Bugge hadde presentert innskriften som en slags staveøvelse eller lignende (Olsen, 1960: 55), men Magnus Olsen kom opp med en annen tolkning.

Illustrasjon IV: N492 (Magnus Olsen, 1960: 55)

4.3.1 Lesning

reruririreræræry.

4.3.2 Magnus Olsens tolkning

> […], men riktigere er det uten tvil å søke et utgangspunkt for tolkningen i navnet på den 2nen tone i den middelalderske heksakord *ut re* o. s. v. Vi tør kanskje forestille oss at innskriften er ristet av en stenhugger som har hatt glede av å synge under arbeidets gang. En bestemt melodi kan ha foresvevet sangeren, og efter den kan han ha avpasset rekkefølgen av de 8 vokaler alt efter som deres iboende normale tonehøide tilsa. (Olsen 1960: 55-56).

4.3.3 Beskrivelse og analyse

Som nevnt over, hadde Sophus Bugge presentert innskriften som en staveøvelse, eller noe lignende, men Magnus Olsen mente det var riktigere å "søke et utgangspunkt for tolkningen i navnet på den 2nen tone i den middelalderske heksakord *ut re* o.s.v." (Olsen, 1960: 55). Selv mente han at tolkningen han presenterte var mer sannsynlig enn Sophus Bugges tolkning av innskriften.

Den første stavelsen er /re/ som kan være den andre tonen i en heksakord. Man kan spørre seg hvilke toner i skalaen de andre stavelsene skal presentere, men Magnus Olsen mente at steinhuggeren kunne ha avpasset rekkefølgen av vokalene etter hva tonehøyden deres tilsa (Olsen, 1960: 56).

Tolkningen av N492, og begrunnelsen for denne er basert på en situasjon Magnus Olsen presenterer. Han plasserer innskriften inn i en kontekst han selv har laget.

4.3.4 Hva skjer med kontekstbegrepet?

Hele tolkningen av N492 er basert på kontekst. Konteksten er eksplisitt, men ikke på de kontekstuelle nivåene som ble presentert i kapittel 2. Hele tolkningen er basert på en situasjonsbeskrivelse.

Med tanke på kontekstbegrepets kjerne som er presentert av Wenche Vagle et al. (1993: 34), er det en vid forståelse av kontekstbegrepet som benyttes i denne sammenhengen. Det er ikke det første eller det andre kontekstuelle nivået som er benyttet, altså den umiddelbare konteksten eller den arkeologisk og historiske konteksten, men noe utenfor det. Da det ikke var noe ved den umiddelbare konteksten, og ikke noe som kunne si noe om den arkeologiske og den historiske konteksten heller, var Magnus Olsens løsning, som vist over, en presentert situasjon. Denne kan ikke etterprøves, det vil si verken bevises eller motbevises.

4.4 Utvikling. Fra Strømsbrynet til N492. Fra implisitt til eksplisitt

Fra arbeidet med Strømsbrynet, som ble publisert i 1917, til arbeidet med N492, som ble publisert i 1960, kan man se en utvikling i forbindelse med kontekstbegrepet slik vi forstår det i dag. Utviklingen gjelder hvordan kontekst er brukt i arbeidet med innskriftene. Bruken av kontekst later til å ha gått fra implisitt til eksplisitt i tolkningene av de tre innskriftene. Der tolkningen av Strømsbrynet støtter seg på annen overlevert, ekstern litteratur for å forklare ord, og en situasjonsbeskrivelse i etterkant for å på en måte støtte tolkningen, er hele tolkningen av N492 fra Nidarosdomen basert på en situasjonsbeskrivelse.

Bruken av omliggende aspekter er blitt tydeligere fra Strømbrynet til N492. I kapittel 4.1.4 skrev jeg at kontekstbruken er mer implisitt. Hvordan Magnus Olsen støtter seg på konteksten har en mer indirekte virkning på tolkningen. At Magnus Olsen ser til andre overleveringer for å forstå ord han møter i innskriften, er lettere å forstå enn hvordan han benytter seg av konteksten både når det gjelder Eggjainnskriften og N492. Både i Eggjainnskriften og i N492 er det en mer direkte, eksplisitt bruk av kontekst, slik jeg ser det. I Eggjainnskriften bruker Magnus Olsen både innskriften selv og ekstern litteratur for å tolke innskriften, etter å ha sett et hedensk begravelsesrituale omtalt i den første tolkede linjen (første del av linje C). Linje A blir, som beskrevet over, tolket i sammenheng med linje C, som for at den skal omtale det samme som linje C. Det vil si at Magnus Olsen fant en forståelse av linje C og ønsket å se det samme omtalt i linje A.

Å benytte seg av allerede tolkede linjer videre i tolkningen, slik Magnus Olsen gjorde med Eggjainnskriften, er en mer implisitt enn eksplisitt måte å bruke konteksten på. En mer eksplisitt måte å bruke konteksten på, er det når Magnus Olsen ser til sagnet om Stigandshella. Ved å bruke eksempler fra sagnet om Stigandshella for å forklare og forstå Eggjainnskriften, går Magnus Olsen utenfor begge nivåene i det kontekstuelle hierarkiet jeg her har lagt til grunn, og benytter seg av et bredere kontekstbegrep. Et enda bredere forhold til kontekstbegrepet enn bruk av ekstern litteratur, oppstod da Magnus Olsen presenterte situasjonsbeskrivelser i sine tolkninger av Eggjainnskriften og N492. Også i tolkningen av Strømsbrynet presenterte Magnus Olsen en situasjonsbeskrivelse, men den var ikke utslagsgivende for tolkningen, og ble, slik Magnus Olsen selv hevdet, presentert etter tolkningen var gjennomført, for å underbygge tolkningen. I Eggjainnskriften bruker også Magnus Olsen situasjonsbeskrivelsen for å underbygge tolkningen sin, men den kommer underveis i tolkningen, som for å argumentere for at tolkningen er rett.

Situasjonsbeskrivelsen jeg tenker på, er hvordan Magnus Olsen så for seg at steinhellen var transportert, slik det også er beskrevet i sagnet om Stigandshella.

I tolkningen av Eggjainnskriften finner jeg altså en myk overgang i bruken av kontekst i Magnus Olsens metodebruk, fra implisitt til eksplisitt. Overgangen fra implisitt til eksplisitt bruk av kontekst virker å være total i tolkningen av N492. Der er det bred bruk av en eksplisitt og skapt kontekst.

Kontekstbegrepet i forbindelse med tolkningen av N492 er langt utenfor det umiddelbare. Det er i det hele tatt en vid forståelse av kontekst en må vise til når en skal omtale kontekstbruken i tolkningen av N492. Hele tolkningen er basert på en tenkt situasjon, med utgangspunkt i den første stavelsen, *re*, som kunne tenkes å være den andre tonen i en heksakord. Det er verken ekstern litteratur eller tolkede deler av innskriften som setter orden for tolkningen. Derimot kan det virke som at Magnus Olsen har et sterkt ønske om å komme med en annen, kanskje bedre, tolkning enn Sophus Bugge. Også i denne tolkningen bruker Magnus Olsen sin kunnskap fra andre felt – en viss kunnskap om musikkhistorie fra perioden da innskriften ble ristet – til å komme fram til en tolkning.

At bruken av kontekst, slik vi forstår begrepet i dag, utvikles fra implisitt til eksplisitt er altså tydelig i disse tre innskriftene. I denne undersøkelsen er funnet at det er tre aspekter som utmerker seg i Magnus Olsens bruk av kontekst; ekstern litteratur, allerede tolkede linjer og situasjonsbeskrivelser. Og det ser ut til å være en utvikling over tid i hvordan alt dette er brukt. I det følgende kapitlet, kapittel 5, vil disse tre aspektene drøftes nærmere.

5. Drøfting

I kapittel 4 ble det fokusert på hvordan Magnus Olsen begrunnet tolkningene av de tre valgte innskriftene. Noen steder var det tydelig, eller eksplisitt, hvordan Magnus Olsen benyttet seg av ulike omliggende aspekter for å tolke innskriftene, og for å begrunne tolkningene sine. Andre steder var det mer utydelig, eller implisitt, hvordan han benyttet disse ulike aspektene. I tolkningene av Strømsbrynet, Eggjainnskriften og N492, er det i hovedsak tre typer begrunnelser, eller kategorier, som Magnus Olsen benytter seg av: 1) situasjonsbeskrivelser, 2) ekstern litteratur og 3) allerede tolkede linjer. De to første kategoriene er i ulik grad eksterne, mens den tredje kategorien er intern.

Videre blir det drøftet hvordan Magnus Olsen bruker disse tre kategoriene til å begrunne tolkningene sine og gitt en presentasjon av innskriftene kronologisk i kategoriene der alle tre er representert, slik at Strømsbrynet kommer først og N492 sist. Likevel vil ikke alle innskriftene nevnes i de ulike kategoriene, da ikke alle kategoriene, begrunnelsestypene, preger de ulike tolkningene i samme grad.

5.1 Situasjonsbeskrivelser

Med situasjonsbeskrivelse menes de gangene Magnus Olsen presenterer en situasjon knyttet til ristingen, som kan forklare hvorfor innskriften er ristet, eventuelt som kan forklare *hva* som er ristet. Ved å presentere en kontekst for å begrunne og forsvare tolkningen, gjør Magnus Olsen det vanskelig å presentere runologi som en vitenskap, og i tilfelle det kan forsvares som vitenskap er det langt fra eksakt vitenskap.

Det at Magnus Olsen presenterer en situasjon for å «bevise» at hans resultat er en fornuftig tolkning av innskrifter, ser ikke ut til være uvanlig i hans arbeid. Men ved å presentere slike situasjoner, tyr Magnus Olsen til historiemaking, som også er en del av kritikken som er presentert mot hans tolkninger.

5.1.1 Strømsbrynet

Situasjonen Magnus Olsen ser for seg i arbeidet med Strømsbrynet, er en arbeidskar som for eksempel har jobbet i høyslåtten og med bryning av verktøy. I arbeidet har en brynesang kommet over hans lepper og han valgte å riste denne sangen ned på det han hadde med seg i arbeidet. Naturlig nok et bryne i denne sammenheng.

I forbindelse med selve runeinnskriften skrev han selv at han fant det tryggest å forholde seg til det han så, og ikke tro at runeristeren hadde gjort en skjødesløs jobb. George Stephens hadde et godt poeng da han skrev ”jeg giver kun, hvad der står, ikke hvad der burde stå!” (Stephens, 1867, i Seim, 2005: 243). Det er viktig å se hva som er ristet, ikke hva man ønsker skal være ristet.

> Even though we are aware of the fact that we all bring with us various expectations and preconceptions when we start reading an inscription, it is a very good starting point to look thoroughly for what is really carved into the surface, every rune and every small cut and notch. (Seim, 2005: 243)

Slik både George Stephens og Karin Fjellhammer Seim poengterer at en runeforsker bør gjøre, forholder Magnus Olsen seg altså til runene i innskriften slik de er og mistror ikke runeristerens evne til å riste. For å forklare *hvorfor* verset er ristet ned, velger han likevel å presentere en tenkt situasjon.

Den tenkte situasjonen Magnus Olsen så for seg, mente han ikke hadde noe å si for tolkningen. Det later i stedet til at han mente det var en fin måte å forklare hvorfor og hvordan innristingen hadde skjedd. Magnus Olsen selv mente altså at situasjonen han presenterte ikke hadde noe å si for tolkningen, men hvorfor lot han da ikke være å presentere denne situasjonen? Med formuleringer som ligner på «vi kan se for oss», blir det vanskeligere å se på tolkningene som vitenskapelige tolkninger av innskriften.

5.1.2 Eggjainnskriften

I tolkningen av Eggjainnskriften brukte Magnus Olsen mye tid på å se til ekstern litteratur, nærmere drøftet i kapittel 5.2.2 nedenfor. I tillegg til å se til andre overleveringer, presenterte han en slags situasjon rundt ristingen av linjene i innskriften. Denne situasjonsbeskrivelsen er ikke knyttet mot tolkningen av innskriften, men til handling rundt ristingen.

Magnus Olsen beskrev en handling som foregikk etter solnedgang, fordi solens stråler ikke skulle treffe steinen: ”[…] efter Solnedgang, da Trolddom overhoved var virksomst –, og ligesom Solens Straaler har også Jern været holdt borte. Saa har man, efter Indridsningen, vendt Runefladen ned.” (Olsen, 1919: 37). I følge ham selv er denne situasjonsbeskrivelsen ikke en måte å gjøre en tolkning på, men heller en understreking og et bevis på at hans resultat var en fornuftig måte å tolke innskriften på.

Det er tydelig at situasjonsbeskrivelsen som er presentert over, er knyttet til hvordan Magnus Olsen ser for seg gjennomføringen av det hedenske begravelsesritualet han mener innskriften representerer. Siden de hedenske begravelsesritualene ikke var beskrevet andre steder og Magnus Olsen mente at innskriften handlet om dette, brukte han en situasjonsbeskrivelse for å forklare handlingen rundt ristingen.

5.1.3 N492

Hele tolkningen av N492 fra Nidarosdomen er basert på en situasjonsbeskrivelse. Sophus Bugge hadde tidligere presentert et forslag om at innskriften var en staveøvelse, men i sitt tolkningsforsøk av N492 (1960) forkastet Magnus Olsen denne tolkningen og presenterte en ny tolkning. Den nye tolkningen bestod av en situasjonsbeskrivelse hvor Magnus Olsen presenterte en fortelling om en steinhugger som ristet ned en melodi han hadde kommet på under arbeidet. Nedristingen skjedde fordi steinhuggeren ønsket å huske denne melodien Magnus Olsen mente å se.

Innskriften i seg selv forteller ingenting, verken gjenstanden eller det som er ristet på gjenstanden. Det er ingen ord som skiller seg ut, innskriften består av en rekke stavelser. Den første stavelsen er /re/ og sitasjonen Magnus Olsen presenterer er basert på denne første stavelsen. For å forklare den første stavelsen benytter han kunnskap om musikk, skalaer og hvordan dette var i middelalderen.

Hva sier det om Magnus Olsen at han skaper en kontekst rundt ristingen av en innskrift som denne? Det kan ha vært et ønske om å kunne gi en ”bedre” forklaring på innskriften enn hva Sophus Bugge tidligere hadde presentert.

5.1.4 Hvordan tolke uten sitasjonsbeskrivelse

I alle de tre studerte innskriftene i dette arbeidet, benytter Magnus Olsen seg av situasjonsbeskrivelse i ulik grad. Disse beskrivelsene blir brukt for å forklare og underbygge tolkningene av innskriftene. Situasjonsbeskrivelsen i forbindelse med Strømsbrynet er noe Magnus Olsen ikke bruker mye tid på. Det er også mer som en forklaring som kommer i ettertid for å underbygge tolkningen enda tydeligere. I tolkningen av Eggjainnskriften er det en større del av tolkningen som er understreket av en situasjonsbeskrivelse. Magnus Olsen så for seg hvordan steinhellen ble fraktet på sleden, slik Stigandshella ble.

Det kan se ut til at Magnus Olsen gikk gjennom en utvikling med tanke på bruk av situasjonsbeskrivelser. Der lite eller bare små deler av tolkningen av Strømsbrynet og Eggjainnskriften er påvirket av en situasjonsbeskrivelse, er hele tolkningen av N492 er basert på en oppdiktet situasjon, kontekst. I stedet for å støtte Bugge sin tolkning, eller konkludere med at han ikke fant noen annen tolkning, så Magnus Olsen for seg hvordan en steinhugger hadde kommet over en melodi, og hvordan han så hadde ristet denne inn i det han hadde for hånden – steinen han jobbet med i steinbruddet eller i Nidarosdomen i Trondheim.

Fra arbeidet med Strømsbrynet i 1917, via Eggjainnskriften i 1919, til arbeidet med N492 i 1960, ser det ut til at bruken av kontekst er blitt mer eksplisitt. Der den var mer implisitt i tolkningen av Strømsbrynet, er bruken av situasjonsbeskrivelse og kontekst helt klart eksplisitt i tolkningen av N492. Til tross for at han var innforstått med kritikken som var presentert mot arbeidet hans. Da han jobbet med tolkningen av N492, ser det ut til at Magnus Olsen bevisst benyttet seg av denne eksterne metoden å se for seg situasjoner og beskrive dem som en del av tolkningen.

I tolkningen av Strømsbrynet var det egentlig ikke behov for en situasjonsbeskrivelse, mens i tolkningen av Eggjainnskriften er bruken av situasjonsbeskrivelse noe større. I N492 er det hele tolkningen. Hvordan hadde tolkningen av N492 blitt om Magnus Olsen ikke hadde laget en situasjonsbeskrivelse rundt innristingen? Han kunne støttet Bugge sin tolkning, eller latt være å gjøre et tolkningsforsøk. I 1997 drøftet Jan Ragnar Hagland og Rutt Trøite Lorentzen muligheten for at enkelte middelalderinnskrifter kan være skrevet av barn (i Barnes, 2011: 149), kanskje kunne dette også være en tolkning Magnus Olsen kunne landet på. Tolkningsforsøket til Bugge var at det kunne være en risteøvelse, måtte risteøvelsen nødvendigvis være gjort av en voksen? Eller kunne det vært et barn som etterlignet noe det hadde sett, eller øvde på risting? Om Magnus Olsen hadde gjort en slik tolkning, hadde denne også vært basert på en situasjonsbeskrivelse, og han ville være like langt i metodebruken, vitenskapelig eller ei.

Om Magnus Olsen ikke skulle benyttet seg av en slik situasjonsbeskrivelse i tolkningen av denne innskriften fra Nidarosdomen, ville det tryggeste være å si at han ikke fant noen annen tolkning enn Sophus Bugge. Hvorvidt han ville støttet Sophus Bugge sin tolkning, eller bare sagt at han ikke fant noen egen tolkning, er ikke av interesse her.

5.2 Ekstern litteratur

Det Magnus Olsen kanskje har brukt mest i arbeidet med runeinnskriftene i dette arbeidet, er kjennskap til, og kunnskap om, litteratur. Litteraturen han brukte kunne være om sagn, eddadikting, funn i andre innskrifter eller ordbøker. For å se i sammenheng hvilken måte Magnus Olsen benyttet seg av konkrete omliggende aspekter, blir disse drøftet sammen. Da tolkningen av N492 utelukkende er basert på en situasjonsbeskrivelse, blir ikke denne trukket inn her.

5.2.1 Strømsbrynet

I arbeidet med Strømsbrynet kommer Magnus Olsen til at begge linjene er arbeidssanger som er sunget eller messet under bryningen av verktøy. Magnus Olsen viser til eksempler på andre arbeidssanger i *Heimskringla*. Samtidig legger han vekt på at arbeidssanger var en kjent skikk i Norge og Tyskland, men at ingen av de germanske arbeidssangene er bevarte.

At Magnus Olsen viser til tysk og norsk skikk om arbeidssanger er ikke noe å laste ham for, da det vil være naturlig å trekke paralleller når det er snakk om diktning. En annen måte han i tolkningen av Strømsbrynet ser til ekstern litteratur, er i forbindelse med ett spesielt ord. I B-linjen kommer Magnus Olsen fram til ordet plugg, og for å finne forklaring på dette ordet søker han til *Kormaks saga*, hvor ordet plugg er brukt i forbindelse med tvekamp på holmgangsvolden. Her er det tydelig hvordan andre tekster påvirker tolkningen. Plugg og holmgangsvolden blir førende for tolkningen av denne B-linjen.

I forbindelse med tolkningen av Strømsbrynet viser det seg at bruken av litteratur for å forklare deler av innskriften her har ulik betydning. At Magnus Olsen ser til norsk og tysk skikk med bruk av arbeidssanger, har ikke utpreget betydning for tolkningen, da det heller enn hjelp til tolkning, er en måte å forsvare tolkningen på som ikke er helt usannsynlig. Ved å vise til kjent skikk viser han at det ville være naturlig med en arbeidssang på et bryne.

Den andre måten Magnus Olsen her benytter andre tekster i tolkningen på, er å se til *Kormaks saga* for å finne forklaring av et ord. Som nevnt tar han ikke bare forklaringen av ordet plugg med seg til innskriften på brynet, han ser også at et annet ord, holmgangsvolden, er brukt i sammenheng med plugg og tar med seg dette ordet til tolkningen også. På grunn av sammenhengen mellom plugg, holmgangsvolden og

tvekamp, bidrar Magnus Olsens kunnskap om annen litteratur til at tolkningen av Strømsbrynet blir påvirket av ekstern litteratur.

5.2.2 Eggjainnskriften

Også i arbeidet med innskriften på Eggjasteinen benyttet Magnus Olsen kunnskap om ekstern litteratur. I gjennomgangen av funnene presenterte han linje C før A- og B-linjen, derfor presenteres først litteraturen som påvirket tolkningen av linje C, før A- og B-linjen.

Selv skrev Magnus Olsen at han ikke så de 30 første runene i linje C i en videre kulturhistorisk sammenheng da han tolket dem. Men for å forstå denne delen av innskriften brukte han kunnskap om mytologi og folketro for å forklare betydningen av ”ikke er der rammet af Sol, og ikke er med kniv Stenen skaaren” (Olsen, 1919: 109). Steinen skulle ikke røres av noe av jern og heller ikke rammes av sol.

For å begrunne tolkningen sin, viser Magnus Olsen til flere eksempler på steder i litteraturen hvor man finner eksempler på lignende folketro som beskrevet i avsnittet ovenfor. Eksempler på slik folketro fant han i Feilbergs jyske ordbok (1886). Han fant også eksempler i fortellinger i Bibelen på at steiner ikke skulle røres av jern eller sol. I fortellingen om Salomos tempel i Mosebøkene, fant Magnus Olsen stoff han knyttet mot Eggjainnskriften. Fortellingen om Salomos tempel forteller om at steinene som bygget Salomos tempel var hele steiner fra steinbruddet som ikke skulle ha vært berørt av jern (Olsen, 1919: 23).

Magnus Olsen startet tolkningen av linje C med å si at han ikke så den første delen i en kulturhistorisk sammenheng, men han satte likevel denne delen inn i en litterær sammenheng. For å forstå linje C, benyttet Magnus Olsen seg av kontekst, selv om han også valgte bort en annen del av kontekstbegrepet.

Da Magnus Olsen tolket Strømsbrynet la han vekt på ordet plugg, hvilket førte til at også ordet holmgangsvolden kom inn i tolkningen. Ordet plugg ble slik en avgjørende faktor i tolkningen av B-linjen i tolkningen av Strømsbrynet. Også i tolkningen av Eggjainnskriften er det ett ord som påvirker hele hans tolkning, hvilket er tydelig i linje A.

Magnus Olsen starter tolkningen av linje A med en presentasjon av sagnet om Stigandshella, som blant annet handler om transport av en steinhelle på en slede. Hvordan steinhellen blir fraktet avgårde blir forklart, og han finner en sammenheng med linje A. Sleden Stigandshella blir fraktet på er en slede med meier, ordet for meier (*hun*) finner Magnus Olsen igjen i A-linjen. Meien på sleden i sagnet om Stigandshella var ikke

jernbeslått, hvilket heller ikke et transportmiddel for Eggjasteinen kunne være, da den ikke skulle rammes av jern.

Ikke bare ser Magnus Olsen en sammenheng mellom innskriften på Eggjasteinen og sagnet om Stigandshella, han bruker også masse plass på å presentere hvordan en mulig slede kunne sett ut. I tolkningen har han presentert tegninger av ulike sleder. Der han i litteraturen fant en sammenheng mellom innskriften og et sagn, brukte han dette utgangspunktet for å spekulere i hva slags slede en eventuelt ville benyttet i transporten av Eggjasteinen. En kan spørre seg hvor viktig akkurat dette var for tolkningen.

Innskriften ble funnet i Sogn, men sleden som ville passet best var den sunnhordlandske. Det var ikke kjent med bruk av slike sleder i området steinen ble funnet. Dette er også en del av kritikken, det at ett ord, eller et sagn, får så stor betydning for tolkningen av innskriften. I kapittel 5.3 nedenfor skal jeg også vise hvordan Magnus Olsens tolkning påvirkes innenfra.

I tillegg til å knytte sagnet om Stigandshella opp mot Eggjainnskriften, ser Magnus Olsen også overensstemmelser mellom innskriften på Eggjasteinen og den norrøne skaldediktningen og eddadiktningen. At overensstemmelsene ikke bare er av en utvortes, formell art, men også stemmer overens innholdsmessig, viser, i følge Magnus Olsen, at de norrøne diktartene har gamle forutsetninger i vestlige deler av Norge (Olsen, 1919: 123). Selv om Eggjainnskriften verken er skaldediktning eller eddadikting, men en diktart knyttet til det hedenske begravelsesritual, viser sammenfallene altså en litterær sammenheng mellom de ulike diktartene.

5.2.3 Hvordan tolke uten å benytte ekstern litteratur

Magnus Olsen benyttet seg av litteratur som kunne hjelpe ham i tolkningen av Strømsbrynet og Eggjainnskriften, det var både litteratur knyttet til skikker og litteratur som også omtalte et hedensk begravelsesritual og hevnermotivet. Hvordan kunne Magnus Olsen tolket innskriftene om han ikke så sammenhenger med annen litteratur? I kapittel 2 understrekes det hvor mye som kan påvirke arbeidet med runeinnskrifter, det være seg parallelt arbeid, forutinntatthet eller ekspertområde. Magnus Olsen sine faglige spesialområder var norrøn litteratur og mytologi, og kunnskapen om disse to benyttet han seg av.

Om Magnus Olsen ikke skulle benyttet seg av sin kunnskap om norrøn litteratur, men bare sett til selve innskriften, ville nok tolkningen sett noe annerledes ut. Han hadde i alle

fall ikke fått underbygget tolkningene sine og funnet forsvar for tolkningene i litteraturen. Da hadde argumentasjonen og begrunnelsen for tolkningene sett annerledes ut. Tolkningen av Strømsbrynet kunne stoppet ved ordet plugg, om ikke Magnus Olsen hadde sett til *Kormaks saga,* og tolkningen av Eggjainnskriften kunne handlet om noe ganske annet enn frakten av en steinhelle på en slede om han ikke hadde sett til sagnet om Stigandshella. Det må jo også være slik andre som har tolket Eggjainnskriften, som Lis Jacobsen og Ottar Grønvik, har kommet fram til andre tolkninger. Om Magnus Olsen hadde latt være å se sammenhenger med annen litteratur, eller sett til annen litteratur enn den han så til, ville tolkningene sett ganske annerledes ut. Det burde være et mål å komme til en tolkning uten å se til litteratur utenfor innskriften (Jacobsen, 1931: 13f og Spurkland, 2001: 66).

I arbeid med runeinnskrifter burde det være et mål å komme til en tolkning uten å benytte seg av ekstern litteratur, men i Magnus Olsens arbeid med Eggjainnskriften virker det likevel naturlig å se til andre tekster hvor hevnermotiv og lignende begravelsesritualer kan være beskrevet. En innskrift er ikke uten sammenheng, og det er nok ikke tilfeldig hva som er ristet.

5.3 Allerede tolkede linjer

Magnus Olsen tyr til ekstern litteratur for å forstå innskriftene og begrunne tolkningene. Men også innad i innskriften kan tolkningen av en linje prege tolkningen av en annen. Av innskriftene presentert i dette arbeidet, gjelder dette innskriften på Eggjasteinen, hvor det er tydelig at tolkningen av C-linjen preger hvordan A-linjen ble tolket.

Først tolket Magnus Olsen C-linjen og fant en mening i den. Det kan se ut til at han ønsket å finne en sammenheng mellom C og A, og tolket derfor A i forbindelse med C. Selv skrev han at C-linjen var tydelig, mens han gjorde tolkningen av A-linjen med større forbehold. Dette måtte han gjøre på grunn av manglende og forvitrede runer. I tillegg hadde han i linje C funnet belegg for at det handlet om hedenske begravelsesritualer, og i forbindelse med linje A skrev han at slike begravelsesritualer ikke er beskrevet andre steder. Etter å ha tolket C og fått en mening ut av den, tolker Magnus Olsen A i forbindelse med C. Tolkningen av linje A måtte passe med tolkningen av linje C. I motsetning til de to eksterne kategoriene situasjonsbeskrivelser og ekstern litteratur, er denne kategorien intern.

5.3.1 Hvordan tolke uten å se sammenheng mellom linjene

Tolkningen av linje A i Eggjainnskriften er påvirket av linje C, som ble tolket først. Det kan se ut til at Magnus Olsen tolket A-linjen for å passe med C-linjen. Magnus Olsen ønsket en sammenheng mellom linjene. Hvordan hadde denne sammenhengen sett ut om han ikke så til den allerede tolkede linjen? Ville det da være noen sammenheng å snakke om? En kan også undres over hvordan tolkningen eventuelt ville sett ut om han først hadde tolket linje A før C, i stedet for slik han gjorde C før A.

I motsetning til Eggjainnskriften ser ikke Magnus Olsen ut til å se etter sammenhenger mellom tolkningen av linjene i Strømsbrynet. Ikke på samme måte som i Eggjainnskriften, hvor C-linjen legger føringer for tolkningen av A-linjen. Samtidig starter også han tolkningen sin av Strømsbrynet med å påpeke at han ikke tror at linjene er ristet til samme tid, og derfor ikke nødvendigvis har en sammenheng. Selv om Magnus Olsen i tolkningen av Strømsbrynet ikke ser etter sammenhenger mellom en allerede tolket linje, og en linje som blir tolket, ser han etterpå en sammenheng. Denne sammenhengen er at begge linjene kan ha vært arbeidssanger som ble sunget/messet i forbindelse med bryning av redskap.

5.4 Drøfting oppsummert

Magnus Olsen var påvirket av, og benyttet seg av de ulike kategoriene presentert i kapittel 3 og 4. Ved gjennomgangen i kapittel 4 og denne drøftingen, blir det tydelig at det var en utvikling i måten Magnus Olsen ble påvirket av konteksten. Det er mulig å dele Magnus Olsens kontekstbruk i tre kategorier, som er utdypet flere steder.

Kritikken mot Magnus Olsens arbeid har i stor grad gått ut på at han strakk metodologien for langt i sitt arbeid med lesninger og tolkninger av runeinnskrifter. Måten han strakk metodologien på, var ved å bruke omliggende, *eksterne,* aspekter for å forklare sine tolkninger. Disse eksterne aspektene, eller kategoriene, var situasjonsbeskrivelser og ekstern litteratur.

Man kan spørre seg hvordan Magnus Olsen kunne mene at presentasjon av situasjoner kan være med å bevise og underbygge en tolkning, og hvordan en tolkning med en slik situasjonsbeskrivelse kan gjøre at han blir tatt seriøst. Og på tross av Lis Jacobsens kritikk fortsatte Magnus Olsen altså å bruke sine metoder, også flere år etter kritikken ble publisert.

I kapittel 4 er det under hver innskrift gjort et forsøk på å drøfte hvordan kontekst påvirker Magnus Olsen og tolkningene hans. Det første spørsmålet som melder seg er hvordan tolkningene ville sett ut om Magnus Olsen ikke hadde benyttet seg av de kontekstuelle grepene han benytter seg av. Kan hende hadde ikke Magnus Olsen kunnet presentere noen tolkning av innskriftene, og om han ikke hadde presentert noen tolkning kunne fagområdet gått glipp av en viktig diskusjon rundt metode og metodebruk. Diskusjonen rundt metode og metodebruk er viktig, i alle fall med tanke på om fagområdet skal bli sett på som et vitenskapelig fagområde.

6. Avslutning og konklusjon

Tolkningene av de tre innskriftene er gjort av Magnus Olsen, men tolkningene er publisert med et tidsspenn på over 40 år fra første til siste tolkning. Innskriften på Strømsbrynet ble publisert i 1917 og N492 ble altså publisert i 1960, bare tre år før Magnus Olsen døde.

Hypotesen for arbeidet var at Magnus Olsen benyttet seg av det vi i dag kjenner som kontekst i tolkningene sine, både for å komme til en tolkning og for å forsvare eller bevise tolkningen. I samråd med veileder ble det valgt ut i utgangspunkt to innskrifter, Strømsbrynet og Eggjainnskriften, men det ble bestemt å ta med N492 også, for å se utviklingen, og også fordi det i tolkningen av N492 blir tydelig at Magnus Olsen presenterer en situasjon for å kunne komme med en tolkning.

6.1. Hvordan Magnus Olsen begrunner tolkningene sine

I kapittel 4 er Magnus Olsens begrunnelser detaljert beskrevet, men jeg vil likevel kort oppsummere hvordan han begrunnet tolkningene sine. Det vil også bli understreket hva Magnus Olsen gjorde og ikke gjorde i forbindelse med tolkningsforsøkene av de tre innskriftene.

6.1.1. Strømsbrynet

Strømsbrynet er en bryneformet stein med innskrift på to sider. I følge Magnus Olsen er ikke disse to sidene ristet på samme tid, men med noe tids mellomrom. Linje A handler om høyslåtten, men brynet i seg selv er for lite til å ha blitt brukt på et såpass stort redskap. Også linje B taler om et større redskap enn hva Strømsbrynets størrelse skulle tilsi. Han begrunner dette med at det kan ha vært brukt et bukkehorn til å væte brynesteinen (”Horn skal væde denne (Bryne)sten!).

Magnus Olsen ser begge linjene som arbeidssanger, vers som har blitt sunget eller messet under arbeidet, og viser til skikken med germanske arbeidssanger. I arbeidet med Strømsbrynet benytter Olsen seg av ekstern litteratur og til en viss grad situasjonsbeskrivelse.

6.1.2. Eggjainnskriften

Denne trapesformede steinhellen, funnet på gården Eggjum i Sogn, har en innskrift bestående av omkring 200 runer. Magnus Olsen leser fem linjer, men mener at linjene D

og E ikke har noen funksjon. Tolkningen han la fram, presentert i kapittel 4.2, består derfor at de tre linjene A, B og C.

Magnus Olsen startet med tolkningen av linje C, da han mente den var enklere å komme til en tolkning av, enn de to første linjene. I linje C mente han å finne beskrivelse av et hedensk begravelsesritual, men hadde ingen samtidige overleveringer å støtte seg på. Derimot fant han støtte for tolkningen av linjene A og B i tidligere overleveringer, *Sigrdrifumáls* og *Hávamál*, fordi disse gjenspeiler en rekke rituelle opptrinn som Magnus Olsen finner i linje C. Fra *Hávamáls* omtale av Balders død og Balders hevner trekker Magnus Olsen paralleller til linje C, hvor Ormars hevner blir omtalt. Slik begrunner Magnus Olsen det han mener er midtpunktet i Eggjainnskriften – hevnermotivet.

I arbeidet med Eggjainnskriften benyttet Magnus Olsen seg altså av alle de tre presenterte kategoriene: situasjonsbeskrivelser, ekstern litteratur og allerede tolkede linjer.

6.1.3. N492

Hele tolkningen av N492 er basert på en situasjonsbeskrivelse. Magnus Olsen benytter ikke ekstern litteratur i arbeidet med tolkningsforsøket av N492. Det er gjennom situasjonsbeskrivelsen Magnus Olsen begrunner tolkningen han er kommet fram til.

6.2. Kategorier

Magnus Olsen benyttet seg av kontekst i arbeidet med tolkningene av runeinnskrifter. Det er også en utvikling i bruken av kontekst, fra en implisitt bruk i de tidligere tolkningene til en eksplisitt bruk i senere tolkninger. Det er mulig å plassere bruken av kontekst i tre kategorier. Disse tre kategoriene er 1)situasjonsbeskrivelse, 2)ekstern litteratur og 3)allerede tolkede linjer, hvor de to første er eksterne kategorier og den tredje en intern kategori. Ved å plassere kontekstbruken i kategorier ble arbeidet med innskriftene enklere.

Kategoriene har gjort det mer oversiktlig å se utviklingen i kontekstbruken. Bruken av kategoriene har også gjort det lettere å se hva begrepet kontekst har å si for Magnus Olsens tolkninger, som er del b av problemformuleringen. I kapittel 5 ble innskriftene plassert i de ulike kategoriene. Kategoriene var ikke representert i alle de tre innskriftene, noe som muliggjorde funnet av en utvikling i bruken av kontekst. Samtidig som kategoriene ble presentert og innskriftene plassert i disse, ble det drøftet hvordan tolkningene hadde sett ut

uten disse kategoriene. For hvordan hadde Magnus Olsens tolkninger sett ut om han ikke benyttet seg av utenomliggende aspekter?

I forbindelse med Eggjainnskriften viste det seg at også Lis Jacobsen benyttet seg av omliggende aspekter for å komme til en tolkning, til tross for at det var nettopp dette hun kritiserte Magnus Olsen for å gjøre.

6.3. Hva skjer med kontekstbegrepet?

I kapittel 1 og 2 presenteres kontekstbegrepet slik vi forstår det i dag, og diskusjonen rundt kontekstbegrepet og –forståelsen innen runeforskningen. I analysen drøftes spørsmålet: hva skjer med kontekstbegrepet (i forbindelse med de tre valgte innskriftene)?

Magnus Olsens tolkning av Strømsbrynet er ikke en tekst hvor man i utgangspunktet tenker over hvor mye han tydde til kontekst for å komme til og forklare tolkningen. Bruken av kontekst observeres til å være indirekte, implisitt og brukt til å forklare den umiddelbare konteksten (at det var et bryne og hvordan det har vært brukt bukkehorn for å forlenge bryner). Men den var også mer eksplisitt, ved bruk av litteratur for å forklare ord, men også for å vise til eksempler på bruk av bukkehorn som forlengelse av bryner, slik at de kunne brukes på større redskap.

Fra tolkningen av Strømsbrynet ble publisert gikk det to år til tolkningen av Eggjainnskriften ble publisert (fra 1917 til 1919). Til tross for den korte tiden mellom de to publiseringene kan det observeres en utvikling i kontekstbruk, fra en indirekte bruk til en mer direkte bruk. Fra å bruke mest en litterær kontekst går Magnus Olsen over til å bruke situasjonsbeskrivelse og allerede tolkede linjer i innskriften. Kontekstbegrepet fra Strømsbrynet til Eggjainnskriften er utvidet og innbefatter flere aspekter, eller kategorier som jeg har kalt dem.

Med den siste innskriften, N492, er publiseringsåret 1960 og kontekstbegrepet slik vi kjenner det i dag er utvidet. Det er ikke lenger bare den umiddelbare konteksten, den arkeologiske konteksten eller en ekstern litteratur som brukes. I N492 blir en vid forståelse av kontekst benyttet, da han ikke tar utgangspunkt i noe som vi kan se i sammenheng med innskriften, som den umiddelbare, den arkeologiske, til og med ikke en litterær kontekst, men presenterer en situasjonsbeskrivelse som han setter innskriften inn i. Å presentere en situasjonsbeskrivelse gjorde Magnus Olsen også i arbeidet med Eggjainnskriften, men fra å

bruke situasjonsbeskrivelse som en liten del av tolkningen, baserer han i N492 *hele* innskriften på en slik beskrivelse.

Gjennom analysen kan det konkluderes med at kontekstbegrepet utvides fra arbeidet med Strømsbrynet i 1917 til arbeidet med N492 i 1960. Begrepet er bredere enn det Jan Ragnar Hagland presenterte, da han presenterte det kontekstuelle hierarkiet. Dette da det i det kontekstuelle hierarkiet tas hensyn til den umiddelbare konteksten og den arkeologiske konteksten, men ikke situasjonsbeskrivelser slik hele tolkningen av N492 er basert på.

6.4. Konklusjon

Kontekst har stor betydning innen runeforskningen, uansett om man er det bevisst eller ei. Magnus Olsen var bevisst hvordan han benyttet seg av den eksterne metode, og gikk derfor utenfor det innskriften i seg selv fortalte. Måten Magnus Olsen begrunnet tolkningene sine av de tre valgte innskriftene på kan deles i de tre kategoriene presentert i kapittel 4 og 5.

Da Magnus Olsen publiserte de to første innskriftene, var det ikke sagt noe om kontekst innen runeforskningen. Dette skjedde ikke før over et tiår senere. Men diskusjonen om Magnus Olsens metodebruk var noen år gammel da den siste ble publisert. Likevel valgte han bevisst å benytte seg av kontekst og den eksterne metode. På tross av Lis Jacobsens kritikk, benyttet Magnus Olsen seg av metoden og måten å arbeide med innskriftene på.

Begrepet kontekst, slik vi kjenner det i dag, hadde altså mye å si for Magnus Olsens tolkninger. Han benyttet seg av situasjonsbeskrivelser, ekstern litteratur og allerede tolkede linjer i tolkningsforsøkene sine. Magnus Olsens bruk av kontekst utviklet seg fra implisitt bruk, hvor kontekstbruken var preget av bruk av ekstern litteratur, til eksplisitt bruk, hvor kontekstbruken var preget av situasjonsbeskrivelser. Det var altså, som jeg har påpekt tidligere, i forbindelse med situasjonsbeskrivelsene den bredeste forståelsen av kontekst ble benyttet.

Bevissthet om, og diskusjon rundt, kontekst og kontekstbruk er aktuelt innenfor flere fagområder, ikke bare runeforskingen. Diskusjonen er altså viktig for å bli bevisst hvordan konteksten og bruken av kontekst kan påvirke resultatet, og at tolkningsforsøk kan variere etter hvordan forskeren forholder seg til konteksten. En slik diskusjon er også viktig for å få på plass en felles forståelse av begrepet kontekst innen fagområdet, slik at alle forstår hva en forsker mener med begreper når han eller hun tar det i bruk i arbeidene sine.

Litteraturliste

A + nummer = runeinnskrift fra Norge (utenom Bergen) registrert i Runearkivet i Oslo, men ennå ikke publisert i *Niyr*

Barnes, Michael (2011). Mål og metode i runeforskningen. I Jørgensen J.G og Vikør S.V (Red.) *Nordiskfaget – tradisjon og fornying. Maal og Minne 100 år.* Oslo: Novus Forlag.

Berg, Unni Helene (2001). runoR og hermeneutikk. Hovedoppgave, Universitetet i Oslo

Dyvik, Helge (1985). Runer fra Bryggen. I Øye, Ingvild (Red.) Middelalderbyen. Onsdagskvelder i Bryggens museum nr. 1. Bergen: Bryggens Museum

Faarlund, Jan Terje (2003). Når alle informantane er døde. I Johannesen, Janne Bondi (Red.) *På språkjakt – problemer og utfordringer i språkvitenskapelig datainnsamling*. Oslo: Unipub Forlag

Friesen, Otto von (1913). *Upplands runstenar. En allmänfattlig öfversikt.* Uppsala: Almqvust & Wiksells boktryckeri- A.B.

Grønvik, Ottar (1985). *Runene på Eggjasteinen*. Danmark: Universitetsforlaget.

Hagland, Jan Ragnar (kommer) What does 'context' mean in runology – and how are we to use 'context' when interpreting runic inscriptions? Some points for a methodological discussion. *Futhark Journal* (i trykk).

Jacobsen, Lis (1931). *Eggjum-Stenen. Forsøg paa en filologisk tolkning*. København: Levin og Munksgaards forlag.

Lagman, Svante (1989). Till försvar för runristarnas ortografi. I: Runrön nr 1 *Projektet de vikingatida runinskrifternas kronologi. En presentation och några forskningsresultat.* Uppsala: Uppsala universitet.

N + nummer = Runeinnskrift publisert i *Niyr*

Olsen, Magnus (1917). "52. Strøm" I Bugge, S. (Red.) *Norges Indskrifter med de Ældre Runer II*. Christiania: Det norske historiske kildeskriftfond.

Olsen, Magnus (1919). *Eggjum-stenens indskrift med de ældre runer*. Christiania: Det norske historiske kildeskriftfond.

Olsen, Magnus (1960). *Norges Innskrifter med de yngre runer*. Vol. V. Oslo: Norsk historisk kjeldeskrift-instituttet.

Seim, Karin Fjellhammer (2003). "Jeg giver kun, hvad der står, ikke hvad der *burde* stå." Om å lese og tolke runeinnskrifter. I: *Heizmann, W. og van Nahl, Astrid (2003) Runica – Germanica – Mediaevalia band 37*. Berlin, New York: Walter de Gruyter

Seim, Karin Fjellhammer (2005). Who is confused – the rune-carver or the runologist? Or: a small apology for George Stephens. I: *Papers on Scandinavian and Germanic Language and Culture. Nowele vol. 46/47*. Odense: University press of Southern Denmark.

Spurkland, Terje (1987). 'Runologi: arkeologi, historie eller språkvitenskap?' I: *Norskrift* nr. 52 s.46-57. Oslo: Universitetet i Oslo, institutt for nordisk språk og litteratur.

Spurkland, Terje (2001). *I begynnelsen var futhark. Norske runer og runeinnskrifter.* Oslo: Cappelen Akademisk Forlag/Landslaget for norskundervisning.

Svennevig, Jan (2001). *Språklig samhandling. Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse.* Oslo: Landslaget for norskundervisning/Cappelen akademisk forlag.

Sverdrup, Jacob (1932). "Hvem løser runenes gåter?". Aftenposten 25.juni. Oslo.

Vagle, Wenche, Margareth Sandvik og Jan Svennevig. (1993). *Tekst og kontekst*. Oslo: Landslaget for Norskundervisning/Cappelen.

Vinje, Eiliv. (1993). *Tekst og tolkning. Innføring i litterær analyse.* Otta: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Williams, Henrik (2010). Read What's There: Interpreting Runestone Inscriptions. I *Futhark Journal*: International Journal of Runic Studies 1: Containing selected papers from the Sixth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions, Lancaster, 11–16 August 2005

Illustrasjonsliste

Illustrasjon I:	Strømsbrynets to sider	s. 17
Illustrasjon II:	Eggjasteinen	s. 21
Illustrasjon III:	Innskriften på Eggjasteinen avtegnet.	s. 22
Illustrasjon IV:	N492	s. 26

Sammendrag

Emnet for dette arbeidet har vært kontekst innen runeforskningen og hvordan kontekst, på ulike nivå, kan påvirke tolkningsforsøkene av runeinnskrifter. Hvordan man forholder seg til kontekst innen runeforskningen, kan også være avgjørende for hvilken metode man bruker. Og metodevalg, i likhet med kontekstbruk, kan påvirke tolkningsresultatet.

Målet med arbeidet har vært å finne hvordan Magnus Olsen begrunnet sine tolkninger av de tre runeinnskriftene Strømsbrynet, Eggjainnskriften og N492 fra Nidarosdomen. Disse tre ble tolket i henholdsvis 1917, 1919 og 1960 av Magnus Olsen. Det har også vært et mål å se hva begrepet kontekst har å si for Magnus Olsens tolkninger, altså om og eventuelt hvordan han ble påvirket av kontekst.

I arbeidet har det blitt tatt utgangspunkt i artikler og foredrag om metode i runeforskningen og kontekst i runeforskningen. Michael Barnes artikkel ”Mål og metode i runeforskningen” og Jan Ragnar Haglands foredrag ”What does ’context’ mean in runology – and how are we to use ’context’ when interpreting runic inscriptions? Some points for a methodological discussion”, har vært utgangspunkt for forståelsen av metodebruk i runeforskningen, og forståelsen av kontekst innen runeforskningen.

Ved å trekke paralleller til allmennvitenskapelige teorier, har det blitt opprettet en forståelse for begrepet kontekst, slik vi forstår det i dag. Å trekke paralleller til allmennvitenskapelige teorier er gjort fordi det ikke er forsket og publisert noe særlig om dette begrepet spesielt innen fagområdet runeforskning.

For å komme fram til hvordan Magnus Olsen begrunnet tolkningsforsøkene av de tre valgte innskriftene, er det gjort en analyse av de tre tolkningene. Ved å løse opp helheten i tolkningene, har det blitt tydelig hvordan Magnus Olsen gikk fram i arbeidet med tolkningene og hvordan han begrunnet dem. Etter å ha funnet begrunnelsene for tolkningsvalgene, var det et mål å se hva begrepet kontekst har å si og hvordan Magnus Olsen ble påvirket av kontekstbegrepet – slik vi kjenner det i dag. For å finne hvordan Magnus Olsen ble påvirket av kontekst og om det var noen utvikling i bruken av kontekst fra første til siste innskrift, ble innskriftene satt opp mot hverandre. Jeg fant det hensiktsmessig å plassere funnene i tre kategorier; 1)Situasjonsbeskrivelser, 2)ekstern litteratur og 3)allerede tolkede linjer. Disse tre kategoriene er presentert og diskutert i kapittel 4 og 5.